

הזירה הימית במלחמת אוקטובר
פרק 12 מתוך הכרך השני של
"האנציקלופדיה¹ אודות מלחמת אוקטובר 1973"

בהוצאת :

ECSS² – Egyptian Center for Strategic Studies
המרכז המצרי למחשבה ומחקרים אסטרטגיים
שנת הוצאה 2024

תרגום מערבית: תרגום מכונה איכותי³ באדיבות אור פיאלקוב
עריכה מקצועית: גואטה שלמה ובהשתתפות פרופסור שאול חורב

הקדמת העורך המקצועי

בחודש ינואר 2024 לרגל מלאות 50 שנה למלחמת אוקטובר 1973, התפרסמו במצרים 3 כרכים של ספרים בהיקף העולה על 1,000 עמודים תחת הכינוי: "האנציקלופדיה אודות מלחמת אוקטובר 1973". העורך הראשי של הפרסום הינו ד"ר חאלד עכאשה והיו מעורבים במלאכת המחקר, הכתיבה והעריכה לא מעט גורמים ואישים מקרב הקצונה המצרית הבכירה ואנשי אקדמיה.

הכרך הראשון של "האנציקלופדיה", הכולל את הפרקים 1-8, סוקר את התקופה מאז התבוסה במלחמת יוני 1967 ("הנכסה") ועד אוקטובר 1973. בכרך זה ניתן בין השאר סיקור נרחב אודות מלחמת ההתשה.

הכרך השני של "האנציקלופדיה", הכולל את הפרקים 9-19, סוקר את מלחמת אוקטובר עצמה לרבות ההכנות לה ומהליכה. במסגרת הכרך השני כלול פרק 12 המתמקד בזירה הימית במלחמה.

הכרך השלישי של "האנציקלופדיה", הכולל את הפרקים 19-23, סוקר את התקופה שלאחר מלחמת אוקטובר. בכרך זה ניתן מטבע הדברים סיקור נרחב אודות המהלכים המדיניים ובמוקדם יוזמת השלום של הנשיא סאדאת.

פרק 12, העוסק כאמור בהרחבה בזירה הימית של המלחמה, הינו בהיקף של כ-20 עמודים (משתרע בכרך השני מעמוד 499 ועד עמוד 521). פרק זה מובא במלואו בהמשך, לעיון חוקרי הפן הימי של המלחמה, וזאת על מנת להתרשם מזווית הראייה המצרית הגם שבחלקה הינה מגמתית ולא מדויקת.⁴

¹ המונח "אנציקלופדיה" בערבית הינו: موسوعة. לעורך המקצועי לא ברור מדוע המרכז המצרי בחר להשתמש במושג "אנציקלופדיה" ולא לדוגמא במונח "מחקר היסטורי", שהרי אין כאן אינדקס של ערכים כמאפיין אנציקלופדיה.

² נתוני רקע אודות מרכז ECSS, באדיבות מר אור פיאלקוב וד"ר אופיר וינטר, ראה/ראי בנספח א' בסוף מסמך זה.

³ במקרים בודדים נעשתה בקרת תרגום בסיוע דורון סקל ויצחק ורדי.

⁴ להשלמת היריעה וטיוב הסקירה, ינסה העורך המקצועי, כמיטב יכולתו והיכרותו את הנושא הנסקר, להוסיף הערות שוליים להבהרות או לתיקון העובדות השגויות ו/או המידע המגמתי.

מעבר לאותם עמודים הכלולים באותו פרק 12, ליקט העורך המקצועי ניסוחים נוספים העוסקים בפן הימי שבאו לידי ביטוי בשאר הפרקים של הכרך השני. לדוגמא:

❖ בפרק המבוא של הכרך השני מנתח המחקר המצרי את העקרונות החשיבה האסטרטגית שעמדו על הפרק בסדר היום של מתכנני המלחמה במצרים. אחד העקרונות שנלקח בחשבון מתייחס לזירה הימית:

"סגירת מצר באב אל-מנדב:

לאחר מלחמת יוני 1967, החלה ישראל להצהיר בפומבי⁵ על כוונתה להישאר בשארם א-שייח' כדי לשמור על השליטה בפתח מפרץ עקבה, כך שהנתיב מנמל אילת לאפריקה ולאסיה ולהיפך יישאר פתוח בפני ספינות המסחר שלה. האסטרטגיה המצרית שמה לה למטרה לקטוע את העורק החיוני הזה של ישראל ולהוכיח ששארם א-שייח' אינה המפתח לאילת; המפתח ירד לדרום הרחוק בהתבסס על אסטרטגיה ערבית לים האדום, לפיה נסגר מצר באב אל-מנדב בפני ספינות ישראליות מיד לפני פרוץ המלחמה"⁶.

❖ עוד בפרקי המבוא תמצית תיאור הפעילות של חיל הים המצרי בתחילת המלחמה בין השאר:

כוחות הים תקפו מטרות בחוף סיני בהפגזות מרוכזות, וביצעו מיקוש של החוף המזרחי של מפרץ סואץ. כתוצאה מכך טבעה מכלית הנפט "סיריס" (46 אלף טון) והמובילה "באטרה" (2000 טון). תנועת הספינות הישראליות נעצרה"⁷

גם בפרקים המובאים לאחר פרק 12 הייעודי בתחום הימי, מופיעים קטעים בהקשרים ימיים הללו לוקטו ובשל שיקולי עריכה הם מובאים לאחר פרק 12 העוסק באופן ייעודי וייחודי אודות הזירה הימית.

בעיקרו של דבר, למרות המגמתיות ואי הדיוקים ביחס לחלק מהאירועים והעובדות, העורך המקצועי כמו גם פרופסור חורב (כפי שיפורט בהמשך בפסקת הסיכום), סבורים שיש במסמך ערך מוסף וחשיבות להביא את זווית הראייה המצרית לעיונו של הקורא העברי.

הערה: כל הכרך השני (העוסק במלחמת אוקטובר) תורגם בשלמותו לעברית באדיבותו של מר פיאלקוב. למען שלמות היריעה, מוצא לנכון העורך המקצועי לצרף בנספח ב' (בסוף מסמך זה) את תוכן העניינים המלא של כרך ב'. במידה ואחד הקוראים מעוניין באחד הפרקים/החלקים האחרים של הספר (מלבד פרק 12 הכלול ממילא המסמך זה) הוא מוזמן לפנות לעורך המקצועי לכתובת אימייל sg938@walla.com.

⁵ בראשית שנות השבעים, בין מלחמת ששת הימים לבין יום הכיפורים, אכן קבע שר הביטחון משה דיין כי "עדיף שארם א-שייח' בלי שלום משלום בלי שארם א-שייח'".

⁶ הקטע לקוח מעמוד 418 של הספר.

⁷ הקטע לקוח מעמוד 469 של הספר. לגופו של ניסוח שמות המכליות משובשות. המדובר במכלית "סיריוס" שאכן עלתה בתאריך 26 אוקטובר 73 על שני מוקשים רבי עוצמה במיצר היובל בכניסה הדרומית של מפרץ סואץ וטבעה. המכלית השנייה הינה "סירניה" שנפגעה ב-10 נובמבר 73 ממוקש (ולא טבעה) דרומית מערבית למעגן א-טור.

מכאן ואילך התרגום מערבית בתוספת הערות שוליים, הבהרות והשלמות מטעמי
של העורך המקצועי

פרק 12 מתוך הכרך השני של הפרסום המצרי

--- עמוד 499 ---

הכוחות הימיים.. תכנון חדשני ומשימות נועזות

מאז סיום מלחמת אוקטובר 1973 ובמשך חמישים שנה, קיבלה דעת הקהל המצרית והערבית כמות אדירה של מידע, נתונים וניתוחים על מלחמת ההתשה ומלחמת אוקטובר 1973 מנקודות מבט שונות, דרך אמצעי התקשורת החזותיים, הקוליים והכתובים, ובאמצעות מחקרים מיוחדים של מכללות ומכונים צבאיים זרים, ומרכזי חשיבה ומחקרים פוליטיים ואסטרטגיים ערביים זרים, כולל ישראליים, המפורסמים ברשת הבינלאומית, ופרסומים, ספרים וזיכרונות אישיים של מפקדים בכירים שהשתתפו בתכנון, בהכנה ובהצטיידות למלחמה זו, וחלקם אף השתתפו בביצועה; עם זאת, הנמען לא יכול היה להעריך את גודל ההישג האדיר שהושג כתוצאה ישירה מפעולות הלחימה של הכוחות הימיים בשתי המלחמות, ואת מידת...

--- עמוד 500 ---

ההשפעה האסטרטגית העמוקה שחוללו פעולות אלו בכל שלבי המלחמה, ובמיוחד בשלב האחרון של מלחמת אוקטובר 1973.

מובן מאליו שניתוח כל פעולות הלחימה של כוחות הים במלחמת ההתשה ובמלחמת 1973 בדרך זו ידרוש כרכים שלמים, ויחרוג ממגבלת מספר העמודים המתוכננת למחקר זה. לכן, יתמקד הניתוח בפעולות הלחימה של כוחות הים במהלך מלחמת 1973, וזאת מסיבות רבות, שהחשובה שבהן היא מגוון המשימות שביצעו כוחות הים במהלך מלחמה זו והדרגתיות מהרמה הטקטית לרמה המבצעית ועד לרמה האסטרטגית. בנוסף לכך שמלחמת 1973 היא המלחמה היחידה בתולדות הסכסוך הערבי-ישראלי שראתה פעולות לחימה של כוחות הים לכל אורך זירת ים סוף (1200 מייל), ובדומה לכך באזור מזרח הים התיכון, מדרום לאי מלטה ועד לחופי המזרחיים של הים התיכון. כמו כן, בשל ההשפעה האסטרטגית העמוקה שהייתה לפעולות לחימה אלו על תוצאות המלחמה (כפי שיוברר במחקר). זוהי המלחמה היחידה בתולדות הסכסוך שהבליטה והבהירה כיצד ניתן לנטרל את נקודות החוזק של האויב ככל האפשר, ולנצל את נקודות התורפה במידה המרבית באמצעות יישום מיומן של "האמנות המבצעית" (Operation Art),⁸ ובאמצעות תכנון מיומן, חדשני וחסר תקדים לשימוש בכוחות ובנשק הזמין בדרכים בלתי צפויות כדי לשלוט בזירות המבצעים בים התיכון ובים סוף במקומות בלתי צפויים. זאת למרות מגבלות הפעולה במים בינלאומיים והנוכחות הקבועה של המעצמות הימיות הגדולות, ובראשן ארצות הברית, שעלולות היו לסבך את העניינים במקרה של פגיעה בחופש השיט בלב ים.

⁸ נראה שהמחבר מתכוון ל:

Operational Art is the cognitive thought process and methodology used by commanders to organize, design, and employ military forces. It serves as the vital bridge connecting high-level strategy (the political and ultimate goals of a campaign) to tactics (the actual fighting and execution of battles)

זאת בנוסף לכך שחלק מפעולות הלחימה של כוחות הים במלחמת ההתשה זכו למספר יצירות אמנותיות שהאירו את עוז רוחם ומקצועיותם של אנשי הצפרדע המצריים בעת הפשיטות על נמלי האויב⁹, והעניקו לצופה תמונה קרובה על אופי עבודתו של הלוחם הימי בסוג זה של מבצעים מיוחדים. אולם פעולות הלחימה העיקריות שהתקיימו במלחמת אוקטובר לא זכו לאותה מידה של עניין מצד המפיקים והאחראים על יצירות הקולנוע והטלוויזיה.

--- עמוד 501 ---

ועל כן, המחקר יתמקד ב:

- הדגשת היקף ההישג האדיר שהושג כתוצאה מניהול הכוחות הימיים פעולות לחימה מוצלחות בכל זירת ים סוף לאורך של 1200 מייל ימי, ובזירת מזרח הים התיכון לאורך של 1200 מייל ימי, תחת הנוכחות הקבועה של ציי המעצמות.

- הבלטת ההשפעה האסטרטגית העמוקה של פעולות אלו על תוצאות מלחמת 1973.

- ציור תמונה כתובה המבליטה את אופי הלחימה על סיפון ספינות השטח ואת תעוזתו ומקצועיותו של הלוחם הימי המצרי, באמצעות תיאור אנליטי של תפקוד אנשי המשחתות המצריות במשימת הפגזת ריכוזי האויב ממזרח לפורט פואד בליל ה-8/9 בנובמבר 1969¹⁰, כפעולה ההתקפית הראשונה של כוחותינו הימיים במלחמת ההתשה.

ראשית: המשתנים העיקריים בזירה הצבאית הימית 1970–1973

במהלך התקופה שבין שנת 1970 לשנת 1973 התרחשו שינויים עיקריים רבים בזירה הצבאית הימית, ומשתנים אלו יצרו מצבים שונים ממה שהייתה הזירה במהלך מלחמת יוני 1967, וזאת ברמה האסטרטגית, המבצעית והטקטית. משתנים אלו השפיעו לא רק על עבודות התכנון, הארגון, ההכנה וההצטיידות למלחמת אוקטובר 1973, אלא השפיעו גם על המשימות שהוטלו על הכוחות וזירות ביצוען בהתאם ליכולות הלחימה של כוחותינו בכל אחת מזירות המבצעים בים סוף ובים התיכון. כמו כן, הם השפיעו על תוצאות המבצעים הימיים ברמה האסטרטגית והמבצעית ועל תוצאות הקרבות הימיים ברמה הטקטית. כל זה חייב את הצורך לשפוך אור על החשובים שבמשתנים העיקריים הללו, שבהם יושם דגש על מה שהתרחש בכוחות הימיים הישראליים ובכוחותינו הימיים.

1. התפתחות הכוחות הימיים הישראליים.. חימוש ונקודות מיקוד:

ההתפתחות שחלה בכוחות הימיים הישראליים התבטאה בהיבטים רבים, שהחשובים שבהם:

⁹ הכוונה כאן למבצעי הקומנדו הימי המצרי במלחמת ההתשה בנמל אילת ובנמל אביג'אן במערב אפריקה.

¹⁰ הכוונה כאן למבצע שבמהלכו זוג משחתות מדגם סקורי משופר ביצעו בנובמבר 1969 הפגזה לעבר יעדים צבאיים של צה"ל מול חוף רומאני בצפון סיני.

א. התרחשות שינוי שורשי בחימוש הכוחות הימיים הישראליים: במהלך תקופה זו התרחשו שני משתנים עיקריים עבור הכוחות הימיים הישראליים; הראשון הוא הצלחת ישראל...

--- עמוד 502 ---

בשיקום כוחותיה הימיים, שהתבססו על משחתות שנבנו במלחמת העולם השנייה, מצוידות בארטילריה שטוחה הפעולה היעיל שלה לא עלה על 7 מיילים, ובהסתברות פגיעה שלא עלתה על 1.5 - 2% במקרה הטוב, לכוחות ימיים המתבססים על מערכים חדישים של ספינות טילים מתקדמות שתוכננו בגרמניה ויוצרו בצרפת, הנושאות את מיטב התוצרת של מאגר הנשק המערבי של טילים נגד ספינות המיוצרים בישראל.

באשר למשתנה השני, חיל הים הישראלי הצליח להשיג ציוד אלקטרוני המסוגל לא רק להטעות את המכ"מים של ספינות הטילים שלנו, אלא גם להטעות ולשבש את מערכת ביות המכ"ם העצמי של הטילים הרוסיים שבהם חומשו ספינותינו, בנוסף לפיתוח שיטות חדשות להתחמקות מטילים בהשתתפות פעילה של הצי האמריקאי, דבר שהגביר את יעילותן של שיטות אלו והשפיע ישירות על תוצאותיהם של מספר קרבות התנגשות שהתנהלו ברמה הטקטית, ואשר נערכו בעיקר בין ספינות הטילים של שני הצדדים בזירת הים התיכון.

בשל חשיבותם של שני משתנים אלו, מן הראוי לציין כיצד הם התרחשו. בתקופה זו קיבלה ישראל 12 ספינות טילים חדישות מדגם "יגואר" הגרמני, שהחווה לגביהן החל ב-1962 לאחר שכוחות הים שלנו קיבלו ספינות טילים מברית המועצות. בשל מגבלות פוליטיות שקבעה ממשלת גרמניה המערבית באותה עת, נבנו ספינות אלו בצרפת במספנת שרבורג אך בעיצובים, במפרטים ובציוד גרמניים וללא חימוש. חיל הים הישראלי קיבל 7 ספינות מהן לפני מלחמת יוני 1967 ללא חימוש, כדי שיחומשו בישראל. באשר לחמש הספינות הנותרות, חלה עליהן החלטתו של נשיא צרפת המנוח שארל דה גול לאסור אספקת נשק לישראל בהיותה המדינה התוקפנית. אולם ישראל הצליחה להבריח את הספינות מנמל שרבורג ב-26 בדצמבר 1969, תוך ניצול חופשת חג המולד.

נבנו שתי ספינות טילים מדגם "רשף" בישראל¹¹ באותה טכנולוגיה, ועם מפרטים מתקדמים יותר, ממדים גדולים יותר ויכולות הפלגה גבוהות יותר, מה שאומר כניסת הכוחות...

--- עמוד 503 ---

חיל הים הישראלי נכנס למלחמת אוקטובר 1973 עם 14 ספינות טילים מודרניות, שחומשו בטילי "גבריאל" נגד ספינות מתוצרת ישראלית¹².

השימוש הראשון בהיסטוריה הימית בטיל נגד ספינות, שהתרחש כאשר ספינות הטילים שלנו הטביעו את המשחתת "אילת" מול נמל פורט סעיד ב-21 באוקטובר 1967, חולל שינוי יסודי באסטרטגיית המלחמה הימית ובדפוס ושיטות הלחימה נגד כלי שיט שטח. ציי המערב הזדרזו ללמוד את מאפייני הטיל הרוסי (P-15)¹³ שבו השתמשו כוחות הים שלנו, ושינו את האסטרטגיה הימית שלהם כך שטיל ים-ים הפך לחימוש העיקרי של ספינות השטח. בשנת 1971 פרצה מלחמת הודו-פקיסטן, ובמהלכה השתמש חיל הים ההודי בספינות טילים רוסיים מדגם "אוסה" (Osa), מאותו דגם שברשות כוחות הים שלנו, שהפך לסימן היכר ונרכש על ידי

¹¹ לאמיתו של דבר, הבנייה לא הייתה של עוד שתי ספינות טילים, אלא של החלטה (של דיין בהתנגדות הרמטכ"ל) לבנות 6 ספינות לים האדום.

¹² הניסוח נבדק שוב בטקסט בערבית. נראה שזו טעות סופר של הכותב המצרי. ברור שאין הכוונה שטילי גבריאל נועדו נגד ספינות מתוצרת ישראליות. כנראה מתכוון נגד ספינות מתוצרת סובייטית. או נגד ספינות בשימוש חיל הים המצרי.

¹³ P-15 הינו הכינוי הסובייטי המקורי לטיל ים-ים "סטיקס".

מדינות רבות בעולם. טיל ה-P-15 השיג את אותה הצלחה נגד ספינות המלחמה הפקיסטניות, מה שדחף את ארצות הברית להאיץ את ייצור האמצעים לסיכול ונטרול טיל זה. הקומפלקס הצבאי-טכנולוגי האמריקאי העצום הופקד על המשימה ופיתח אמצעים טכניים ושיטות לחימה יעילות ביותר לנטרול הטילים הסובייטיים, שהיוו סכנה מיידית לצי ברית נאט"ו בכל עימות עם מדינות ברית ורשה. אמצעים אלו מבוססים על יצירת מטרות דמה באמצעות מוץ (chaff) לטווח רחוק עם גילוי מטרות אויב, ולאחר מכן פעולות שיבוש אקטיביות, וביצוע תמרון חד של הספינה תוך שימוש במוץ לטווח קצר בשלב הסופי כשהטיל מתקרב למטרה. בדרך זו או אחרת, טכנולוגיות מתקדמות ושיטות חדשות אלו הגיעו לישראל. כוחות הים הישראליים הוכשרו בשיטות הלחימה החדשות, שהיוו הפתעה לכוחותינו בשלבים הראשונים של המלחמה.

ב. קרבת בסיסי הים הישראליים ונקודות הריכוז והעגינה לכוחותינו: לאחר כיבוש סיני על ידי ישראל, הקים חיל הים הישראלי בסיס בראס מוחמד¹⁴ (סמוך לשארם א-שייח'), המרוחק כ-200 מייל דרומית לנמל אילת (שהוא הנמל היחיד של ישראל בים האדום). בדרך זו התאפשר לכוחות הים...

--- עמוד 504 ---

...הישראליות את פריסת יחידותיהן מחדש מחוץ למפרץ עקבה ולמצרי טיראן, המהווה יתרון משמעותי, בנוסף להגברת יכולתן לאיים על נמל הורגאדה באמצעות יחידות קטנות. הן גם הקימו מספר נקודות היערכות ומחסה בראס מסאלה, בא-טור ובאבו רודייס בחוף המזרחי של מפרץ סואץ, המרוחקות מהחוף המערבי - שבו נמצאים כוחותינו - במרחקים הנעים בין 7 ל-30 מייל בלבד.

2. כוחות חיל הים המצרי.. ניסיון מלחמת ההתשה וההכנה למלחמת אוקטובר 73:

כוחות חיל הים המפוארים שלנו יצאו ממלחמת ההתשה כשהם שומרים על מלוא יכולת הלחימה שלהם. עם סגירת תעלת סואץ הופרדו זירות הים התיכון והים האדום, מה שמשמעותו חוסר יכולת לנייד כוחות בין שתי הזירות. זהו גורם חשוב לאור העובדה שהכוחות שנמצאו בים האדום הוצבו על פי תוכנית הפריסה המבצעית התואמת את תוכנית המבצעים שיושמה לפני ובמהלך מלחמת 1967.

הפרדה זו הציבה אתגר גדול בפני כוחות חיל הים המצרי בים האדום מהסיבות הבאות:

- קושי בביצוע פעולות תחזוקה תקופתיות ותיקון ליחידות הימיות העיקריות, במיוחד למשחתות ולצוללות, שכן לא היו מספונות, בתי מלאכה או מחסני תחמושת כדי לענות על צרכי יחידות אלו, שהיו אמורות להמשיך לפעול בזירה זו למשך שנים רבות שמספרן אינו ידוע לפני מלחמת השחרור.

- קושי בתגבור הכוחות הנמצאים בים האדום ביחידות נוספות כדי לפצות על אבודותיהם.

- הקרבה שבין חופינו לבין החופים העוינים במפרץ סואץ כתוצאה מכיבוש חצי האי סיני על ידי האויב במלחמת יוני 1967, שכן נקודות היערכות והמחסה בחוף המערבי של מפרץ סואץ

¹⁴ לא ברור לאיזה בסיס בראס מוחמד הכוונה. בראס מוחמד לא היה בסיס של חיל הים הישראלי, אלא אם כן הוא מתכוון לבסיס הימי המרכזי של מפקדת זירת ים סוף שהוקם בנמל שארם א-שייח. או שמא הכוונה לבסיס "סנונית" (שלוחה של שייטת 13 שהוקמה לפני מלחמת יו"כ)

הפכו לקו העימות הישיר מול הכוחות הישראליים בחוף המזרחי של מפרץ סואץ, ובמרחק שנע בין 7 מיילים ל-30 מיילים בלבד.

• אולם, כוחות חיל הים האמיצים שלנו הצליחו להתגבר על האתגרים הללו ויצרו מהם הזדמנויות להשגת ניצחון, כפי שיתברר בהמשך. לדוגמה, נוצלו...

--- עמוד 505 ---

האתגר האחרון, שהיה סמוך לחופי האויב, היה מיקוש חופים אלו באמצעות הנחת קווי מוקשים התקפיים יותר מפעם אחת, תוך שימוש ביחידות הצי הקלות שהיו זמינות בזירת הים האדום, דבר שהיה בין ההפתעות העיקריות עבור כוחות חיל הים הישראלי. כפי שיוסבר בהמשך.

חיל הים המצרי לא הצטייד בכלי שייט חדשים, אך חלק מהיחידות צוידו בצויד אלקטרוני רוסי¹⁵, שלא הושלם או נבדק לאחר עזיבת המומחים הרוסים בשנת 1971¹⁶. כמו כן, פותחו מספר ספינות טורפדו וספינות קלות עם טילים לא מונחים¹⁷ לשימוש בהפגזת נמלים ומעגנים של האויב לראשונה בתולדות המלחמות הימיות. יצוין כי הרעיון, התכנון והביצוע של פיתוח זה היו בידיים מצריות, ובוצעו במתקני הסדנאות הראשיות של כוחות חיל הים.

שנית: פעולות הלחימה של כוחות חיל הים במלחמת 1973

כוחות חיל הים האמיצים הצליחו לבצע את כל משימות הלחימה שהוטלו עליהם בהצלחה. תוצאות ביצוען של חלק מהמשימות היו מרשימות ובעלות השפעה אסטרטגית עמוקה על מהלך המבצעים בשלבים השונים של המלחמה. חלקן כללו כניסה לקרבות התנגשות שההיסטוריה הימית תיעדה כקרבות הראשונים בהם נעשה שימוש בטילים נגד ספינות שטח משני הצדדים, בנוסף לכך שהיו אלו גם הקרבות הראשונים בהיסטוריה הימית בהם נעשה שימוש בנהלים ושיטות לחימה חדשות לטילי ים-ים (שטח / שטח).

ההצלחה הזאת התממשה כתוצאה ישירה של תכנון מדעי¹⁸, המבוסס על מיומנויות הקרב המצטברות, ובמיוחד במהלך מלחמת ההתשה, וכן על חישובים מדויקים של היכולות הקרביות האמיתיות של כוחותינו והיכולות הקרביות של הכוחות הימיים הישראליים, תוך הבנה מלאה של אופי זירת המבצעים, שכן משימות הכוחות נבנו באופן שיתאימו להתמחויותיהם ויכולותיהם הקרביות והיכולת לממש אותן, מבלי להטיל עליהם משימות שאנו [רק] מקווים לממש אותן¹⁹.

¹⁵ אכן בעת שנמסרו הכלים מבריה"מ לחיל הים המצרי, הם לא צוידו באמצעי אלקטרוניקה שונים כגון מכ"מי בקרת אש בספינות טילים וצויד ל"א בצוללות ובמשחתות. לפני מלחמת אוקטובר הצליחו המצרים להשלים את החוסרים האלה בחלק מהכלים.

¹⁶ שוב טעות סופר של הכותב המצרי. סאדאת החליט על סילוק המומחים הסובייטים ביולי 1972. ולא בשנת 1971

¹⁷ הכוונה כאן להסבה עצמית של חלק מספינות הטורפדו של חיל הים המצרי לספינות מטל"רים בקוטר 122 מ"מ.

¹⁸ נראה שהמחבר מתכוון לתהליך של תכנון כפועל יוצא של ניתוח מחקר

¹⁹ ניסוח מסורבל ולא ברור. נבדק מספר פעמים עם מתרגמי ערבית מקצועיים. נראה שהכוונה כאן: שלא הוטלו על כוחות חיל הים המצרי משימות שהיו חשובות ורצויות למימושן, אולם חרגו מהיכולות של חיל הים. כלומר העדיפו את "המצוי על פני הרצוי".

כמו כן, זוהו נקודות החוזק של האויב ונעשה ניסיון להימנע מהן ככל האפשר, וזוהו נקודות התורפה ונוצלו עד תום.

--- עמוד 506 ---

כמו כן, התכנון נוצל לראשונה לטובת העומק האסטרטגי הערבי, מה שאפשר לכוחות הימיים לבצע משימות במרחק של אלפי מיילים מהנמלים המצריים. ראוי לציין ולהדגיש כי מלחמת אוקטובר 1973 הייתה הפעם הראשונה שבה נקשרו המטרות המדיניות ליכולת הצבאית, ובה ניתנה הנחיה ברורה למפקדת הכוחות המזוינים והזרועות העיקריות בהתאם למצב המדיני-צבאי, דבר שהיה יסודי עבור מפקדת הכוחות הימיים בתכנון משימות להטלת שליטה בזירת המבצעים בים סוף במלואה ולמרחק של 1200 מייל ימי כדי למנוע מהאויב את השימוש בים (Sea Denial²⁰), ולהשפיע על תנועת התובלה הימית מנמליו ואליהם, למרות נוכחותם של ציים זרים באזור, ובראשם הצי האמריקאי, כפי שיתברר בהמשך.

1. שיבוש קווי השייט הימיים הישראליים בים סוף ובים התיכון:

א. בים סוף: תחילת המשימה הזו נועדה להשיג השפעה אסטרטגית עמוקה על ישראל בתוך חודש אחד מתחילת ביצועה. היעד האסטרטגי למשימה הוגדר כדלקמן:

- שיבוש שרשראות האספקה (Supply Chain Disruption) לישראל. ניסוח זה של היעד הפך לשגור בספרות הימית המודרנית בעקבות המלחמה הרוסית-אוקראינית ומגפת הקורונה²¹. והכוונה באספקה כאן היא לאספקת הנפט בראש ובראשונה, וליתר סוגי היבוא המופנים לישראל.

- שיבוש כל פעולת נחיתה שיבצעו הכוחות הישראליים בחוף המערבי של מפרץ סואץ. שכן ראש מחלקת המבצעים הימיים באותה עת, תת-אלוף אשרף רפעת²², כלל אפשרות זו במסגרת פעולות האויב הצפויות לאור ביצוע נחיתה מוגבלת על ידי האויב (שסווגה בשעתה כפעולה טלוויזיונית להשפעה מורלית שלילית על כוחותינו) בחוף המערבי של מפרץ סואץ בספטמבר 1969.²³

באשר לשיטת ביצוע המשימה, ישראל הסתמכה על שני מקורות עיקריים לאספקת צרכי הנפט שלה; הראשון מאיראן, המגיע בהובלה ימית מהמפרץ הערבי דרך באב אל-מנדב למפרץ

עקבה ולנמל אילת. והייתה...

--- עמוד 507 ---

²⁰ הפרוש: הכחשת/מניעת יכולתו של האויב לפעול במרחב הימי.

²¹ יש להניח שאם המחקר המצרי היה נכתב לאחר מלחמת "חרבות ברזל" או מלחמת "שאגת הארי" הרי שהייתה ניתנת אנלוגיה לחסימת מיצר באב אל מנדב על ידי החות'ים וחסימת מיצר הורמוז על ידי האיראנים.

²² אשרף רפעת שימש במלחמת יוה"כ כעוזרו למבצעים של מפקד חיל הים המצרי (פואד ד'כרי). לימים יחליף אותו וישמש כמפקד חיל הים המצרי בשנים 1976-1978. רפעת כתב בשנת 1995 ובשנת 1998, בכתב העת Naval Forces, שני מאמרים באנגלית שבהם סקר את פעילותו של חיל הים המצרי במלחמת אוקטובר 1973.

²³ הכוונה למבצע "רביב" - הפשיטה המשוריינת שצה"ל ביצע בצפון מפרץ סואץ בספטמבר 1969 במהלך מלחמת ההתשה.

ישראל הקימה צינור נפט (42 אינץ') מאילת לאשדוד וליים התיכון כתחליף זמני לתעלת סואץ שנסגרה לאחר מלחמת 1967. המקור השני הוא שדות הנפט המצריים בחוף המזרחי של מפרץ סואץ, שנתפסו לאחר כיבוש סיני.

המשימה בוצעה על ידי הטלת מצור ימי (Naval Blockade) על כל זירת הים האדום לאורך 1,200 מייל בשלושה אזורים; האזור הראשון בבאב אל-מנדב שבדרום הים האדום באמצעות משחתות, והשני באזור מרכז הים האדום מצפון לקו רוחב 22, הקובע את גבולותינו הבינלאומיים הדרומיים עם סודאן, ומדרום לגבול הצפוני של אזור המבצעים הצבאיים שהוכרז (קו אורך 23), וזאת באמצעות צוללות (ראה מפה). יצוין כי השימוש בצוללות בים האדום הוא הראשון בתולדות הציים העולמיים. באשר לאזור השלישי, הוא היה בצפון הים האדום, ובאופן ספציפי באזור מצר ג'ובל מדרום למפרץ סואץ, באמצעות קווי מיקוש התקפיים, ובאזורי פלטפורמות הנפט בבלעים ואבו רודייס נעשה שימוש בכוחות קומנדו ימי ואנשי צפרדע.

באזור דרום הים האדום נבחר אזור באב אל-מנדב לביצוע המשימה עם כוח של 3 משחתות²⁴ שתפסו את עמדותיהן מה-6 באוקטובר ועד ה-7 בינואר 1974. המשחתות הוצבו בעדן, בסומליה²⁵ ובסודאן²⁶, מחוץ לטווח הטיסה של האויב²⁷.

קווי החסימה בוצעו על ידי המשחתות מול ג'בל אל-טייר²⁸ שעל חוף תימן כדי לעצור ספינות החוצות את באב אל-מנדב לכיוון הים האדום ולהודיע להן על הצורך לשנות את מסלולן ולא להיכנס לים האדום עקב קיומו של אזור מבצעים צבאיים שהוכרז עליו בינלאומית. זאת תוך שימוש במינימום הקבוע בחוק הבינלאומי לשימוש בארטילריה קלה ובינונית כדי למשוך את תשומת לבן של ספינות שאינן מגיבות לאותות העצירה האופטיים והאלחוטיים, וזאת על ידי ירי מספר מוגבל של פגזים לפני הספינה כאזהרה.

יצוין כי המשפט הבינלאומי אינו מתיר השמדת כל ספינה במים בינלאומיים כדי להבטיח את חופש השיט. כמו כן, ארצות הברית שלחה נושאת מטוסים (הנקוק²⁹) וחמש משחתות.

--- עמוד 508 ---

לאוקיינוס ההודי מיד לאחר תחילת המלחמה, כדי לפקח באופן ישיר על אכיפת המשפט הבינלאומי בכל הנוגע לחופש השיט. כולנו יודעים כעת, 50 שנה לאחר מלחמת 1973, את המשמעות של ביצוע משימה זו אם נבחן כיצד התערב הצי האמריקאי באמצעות ביצוע מבצעי

²⁴ הכותב מציין 3 משחתות אולם בפועל בהסגר נטלו חלק פעיל 2 משחתות בלבד. האחת משחתת אלט 'עפר מדגם סקורי והשנייה אל-פאתח מדגם Z. הפריגטה ראשיד מדגם "ריבר" המיושנת הייתה חסרה כשירות טכנית ונשארה לעגון בנמל עדן מבלי שהביאה תועלת כלשהי למשימת ההסגר.

²⁵ הכוונה לנמל ברברה שכינם מצוי בשליטת סומלי-לנד.

²⁶ המשחתות המצריות לא התבססו על נמל בסודאן. זוג צוללות מדגם R התבססו בנמל פורט סודאן.

²⁷ בפועל הייתה לחיל האוויר היכולת, שכנראה המצרים לא היו מודעים לה, להגיע לאותם יעדים מרוחקים ולהפציץ לאחר תדלוק אווירי. האופציה של הפעלת חיל האוויר הישראלי נגד ההסגר הימי הצפוי בנסיבות של מלחמה עתידית, אכן נדונה במהלך כוננות "כחול לבן" באביב 73. אולם במהלך ימי המלחמה כלל לא עמדה על הפרק למימוש בפועל. מה עוד שהפעצה אווירית אולי אפשרית כמענה כשמדובר בכלים בתוך נמלים ולא כשהם בלב ים ואין מידע נקודתי על מיקומם בזמן אמת.

²⁸ ג'בל אל-טייר ממוקם בדרום הים האדום, צפונית מערבית למיצר באב אל-מנדב, כ-110 ק"מ מחופי תימן לכיוון אריתריאה.

²⁹ נושאת המטוסים "הנקוק" (USS Hancock, CV-19) הייתה נושאת מטוסים אמריקאית מסדרת "אסקס" שפעלה במלחמת העולם השנייה.

חופש שיט (FONOPS) (Freedom of Navigation operations) באזור ים סין הדרומי, ומצוין כי ברית המועצות פעלה באותה עת לשליחת מספר מיחידות הצי שלה לאותו אזור.

ובאזור מרכז הים האדום, אחת הצוללות תפסה עמדת המתנה מצפון לקו רוחב 22, המייצג את גבולנו הבינלאומי עם סודאן ודרומית לגבול אזור המבצעים הצבאיים שהוכרז (קו רוחב 23). במקרה שספינה כלשהי בדרכה לישראל לא תציית ותתעקש להמשיך בהפלגתה לתוך הים האדום, תישלח הודעה לצוללת ליירט את הספינה מצפון לקו רוחב 22 ולתקוף אותה. (בפועל, הותקפה ספינה שהייתה בדרכה לנמל אילת באמצעות טורפדו³⁰. לאחר מכן, משרד התחבורה הישראלי הודיע לכל הספינות המפליגות לאילת לשנות את נתיב הפלגתן ולא להיכנס לבאב אל-מנדב).

ובאזור צפון הים האדום ובכניסה למפרץ סואץ, הונחו שורות של מוקשים ימיים התקפיים, שנחשבו לאחת ההפתעות העיקריות במלחמה, שכן נעשה שימוש במוקשים ימיים התקפיים לראשונה במהלך מלחמת (1973). בכך הודה האנליסט הצבאי הישראלי שלמה גואטה³¹ (Shlomo Guetta) במחקרו בנושא זה, שכותרתו: Shlomo Guetta, The Egyptian Sea Mining Surprise during the Yom Kippur War (October War 1973).

באשר לשיטת הביצוע, הונחו מספר שורות של מוקשים התקפיים³² (מול חופי הכוחות הישראליים) באמצעות ספינות טורפדו³³ במספר מיקומים, כולל מצרי ג'ובאל בכניסה הדרומית למפרץ סואץ, זאת במטרה להשפיע על תנועת התחבורה הימית מנקודות המעגן והמקלט הישראליות במפרץ סואץ ואליהן, שם הוטבעה הספינה הישראלית "סיריוס" (Siris)³⁴ בקיבולת של 50 אלף טון, ולאחר מכן נאלצה

--- עמוד [509] ---

הכוחות הישראליים להשתמש במים רדודים וסמוכים לחוף³⁵, ולהשתמש בספינות בעלות מטען שאינו עולה על 5000 טון, ונתיבים אלו מוקשו מחדש מספר פעמים.

ראוי לציין כי לחיל הים הישראלי לא היו כל כוחות או ציוד ללוחמה במוקשים או לנטרולם באותה עת, דבר המדגיש את מיומנותו של המתכנן המצרי בניצול נקודות התורפה של חיל הים

³⁰ המדובר בתקיפה שהתבצעה ב-7 אוקטובר 1973 בשעות לפנה"צ מול קו רוחב ג'דה בחוף הסעודי, נגד המכלית "סמסון" שהפליגה בים האדום בדרכה מהמפרץ הפרסי לנמל אילת. הטורפדו ששוגרו לעברה החטיאו. האונייה המשיכה בהפלגתה צפונה והגיעה בבטחה לנמל אילת.

³¹ הכוונה למאמר שאכן התפרסם על ידי העורך המקצועי במסגרת ההערכה השנתית לשנת 2020/2021 של המרכז למדיניות ואסטרטגיה ימית. להלן קישור לגרסה העברית <https://drive.google.com/file/d/1bq0G5h0zgrdvqhGNswHdY3NLI9o48R7v/view> המאמר תורגם בשעתו גם לשפה האנגלית וסביר כי מרכז המחקר המצרי נחשף אליו. להלן הקישור לגרסה באנגלית https://drive.google.com/file/d/1vclFmcaroPAMpRM6j1EM7aujxdH9Zx_y/view

³² במיצר יובל נזרעו כ-77 מוקשי השפעה, חלקם עגונים מסוג KB-KRAB וחלקם מוקשי קרקעית מסוג KMD-500.

³³ פעולת המיקוש המיצר היובל התבצעה החל מליל 6/7 אוקטובר 1973 ונשלו בה חלק ספינות טורפדו מדגם P-183 וכן מקשת מדגם T-43 ("אל-דקהילייה", המקשת היחידה שהייתה ערוכה באותה עת בים האדום).

³⁴ המכלית "סיריוס" עלתה על 2 מוקשים ימיים רבי עוצמה בבוקר ה-26 אוקטובר 1973 בעת שהייתה בדרכה מנמל אילת לעבר שדות הנפט במפרץ סואץ. המכלית טבעה ואנשי צוותה חולצו על ידי מסוקי חיל האוויר.

³⁵ נראה שמרכז המחקר המצרי מתכוון כאן לשימוש שעשה חיל הים הישראלי במעבר פנימי המוכר בשם "מעבר המילאן" הממוקם מזרחית למיצר היובל סמוך לחוף חצי האי סיני. משהתחוויר למצרים לאחר הטביעה של המכלית סיריוס, שהישראלים משתמשים בנתיב חלופי, הם ניסו לפחות פעמיים למקש את המעבר הפנימי הזה אולם ניסיונם סוכל!! (ידע אישי של העורך המקצועי ששירת באותה תקופת במפקדת זירת ים סוף).

הישראלי עד תום. כמו כן, ההחלטה להניח שדות מוקשים התקפיים במיקומים אלו, ושיטת ביצועם, משקפת עליונות מצרית לא רק בתכנון אלא גם בביצוע, וזאת תוך התחשבות בנקודות הבאות:

- הכניסה למפרץ סואץ מתאימה לשימוש במוקשים ימיים.
- ניצול הקרבה של נקודות הריכוז והעגינה הישראליות בחוף המזרחי של מפרץ סואץ להנחת שדות מוקשים התקפיים מול חופי האויב, תוך שימוש ביחידות ימיות קלות בלילה.

• ההחלטה להשתמש בנשק זה בכניסה למפרץ סואץ, הנחשב לנתיב שיט בינלאומי, הייתה אידיאלית מנקודת מבטו של חיל הים המצרי שלא רצה להפר את החוק הבינלאומי, וזאת משום שהתנועה החופשית של ספינות אל מפרץ סואץ וממנו הייתה חיונית לישראל למעבר ספינות צבאיות ושינוע נפט גולמי בשל סגירת תעלת סואץ באותה עת. כמו כן, המפרץ עצמו נחשב לסוג של ים פנימי המשרת את מצרים וישראל בלבד (כלומר ללא איום על צד שלישי או צד ניטרלי), ואפיון זה היה ברור למתכננים בחיל הים המצרי, ושימש הזדמנות מתאימה לשימוש הראשון במוקשים ימיים התקפיים. לכן, לא נעשה שימוש במוקשים בכניסה למפרץ עקבה בשל נוכחותו של נמל עקבה הירדני. כמו כן, באב אל-מנדב לא מוקש כדי לא להשפיע על תנועת התחבורה הימית אל הנמלים הסעודיים והסודאניים וממנה, וכדי למנוע את התגרות המעצמות המערביות ובראשן ארצות הברית.³⁶

• בנוסף לנזק החומרי שגרמו המוקשים לספינות, שעשוי להיראות מוגבל אם נסתכל על מספר האבידות שנגרמו לספינות האויב (2 ספינות סוחר בלבד³⁷), הרי שלמוקשים יש השפעה חיונית על תנועת התחבורה הימית באזור,

--- עמוד 510 ---

ברגע שמוקשים מתפוצצים בספינה אחת או שתיים, תנועת התעבורה אל האזור וממנו מבוטלת עד לסריקת האזור ופינוי המוקשים.

• מוקשים ימיים נחשבים לנשק יעיל ביותר מבחינת עלות ותועלת, שכן עלות הנחת מוקש ימי היא זניחה לעומת עלות ניקוי (הסרתו) או נטרולו. הזמן הדרוש לנטרול קו מוקשים ימיים ולהיפטר ממנו יכול להיות פי 200 מהזמן הדרוש להנחתו. הדבר דורש הקצאה של מספר רב של ספינות המתמחות בלוחמה במוקשים שיעבדו יומם ולילה, למשך שבועות ואולי חודשים, בהתאם לשיקולים טכניים שונים.

באשר לשדות בלאעים ואבו רודס בתוך מפרץ סואץ, בוצעו מספר פשיטות על אזורי אבו רודס ובלאעים באמצעות כוחות קומנדו ימיים לפגיעה בפלטפורמות נפט, מכלים ותשתיות על-קרקעיות, וצוללנים ("אנשי צפרדע") הרסו תשתיות וצינורות תת-ימיים יותר מפעם אחת במהלך המבצעים.

באשר לתוצאות ביצוע המשימה בים סוף: בתקופה שבין 6 באוקטובר 1973 ל-7 בינואר 1974, הושגו תוצאות מרשימות ברמה האסטרטגית כדלקמן:

³⁶ בצניעות מצין העורך המקצועי שהמחקר המצרי מצטט כמעט מילה במילה את הניתוח כפי שנכתב במאמר שצוין לעיל.

³⁷ המחקר המצרי אינו מדייק. בפועל טבעה בעת המעבר במיצר היוכל מכלית אחת בלבד ("סיריוס"). מכלית אחרת ("סירניה") שהייתה קטנה יותר נפגעה קלות ממוקש (כנראה קטן יותר) דרומית מערבית למעגן א-טור. היא תוקנה וכעבור זמן קצר והמשיכה בדרכה לאילת. יש לציין כי למצרים עצמם נפגעה מכלית בשם "מאריפלה" שפעלה בשירותם כנראה בשל אותו שדה מוקשים.

• נמנעה מעברן של 197 ספינות שעשו את דרכן מבאב אל-מנדב לישראל, בעוד שהותרה מעברן של 22 ספינות בלבד לסודאן ולערב הסעודית.

• צינור הנפט בין אילת לאשדוד היה ריק חודש לאחר תחילת ביצוע המשימה, ולא היו כמויות נפט מספיקות, שכן ישראל ביקשה מארה"ב לספק לה נפט בספינותיה, וארה"ב חששה מהתגובה הערבית אם דרישה זו תיענה, וגולדה מאיר, ראש ממשלת ישראל דאז, ביקשה האפלה תקשורתית.

• בנובמבר 1973 הודיע שר החוץ האמריקאי הנרי קיסינג'ר למנהיג המנוח אנואר סאדאת כי לישראל יש שתי דרישות במהלך המשא ומתן בקילומטר 101; הראשונה היא הסרת המצור בבאב אל-מנדב, והשנייה היא חילופי שבויים (זיכרונות הנשיא המנוח אנואר סאדאת, וזיכרונות המרשל עבד אל-ע'ני אל-גמסי על מלחמת אוקטובר 1973), מה שמשקף את ההשפעה האסטרטגית העמוקה של ביצוע משימה זו על ישראל.

--- עמוד 511 ---

ניסוח המשימה, כפי שגובש מבחינה צבאית על ידי מפקדת הכוחות הימיים דאז, וכפי שהוסבר, ניתן לנסחו מבחינה אסטרטגית ימית באופן הבא: "הטלת מצור ימי (Naval Blockade) על הנמלים הישראליים בים סוף". ניסוח זה נמנע בזמנו מסיבות גיאופוליטיות, תוך התחשבות בנכוחות הימית הקבועה של הצי האמריקאי והצי הסובייטי באזור האוקיינוס ההודי, המהווה את אזור השכנות הקרוב לים סוף. דבר זה משקף את הבנת מפקדת הכוחות הימיים את כל השיקולים המדיניים והצבאיים הקשורים לתפקיד ולמשימות של הכוחות הימיים, וזאת כתוצאה ישירה מהתיאום המדיני-צבאי שהתרחש לראשונה בתכנון מלחמת 1973.

מניעת הנחיתה בחוף המערבי של מפרץ סואץ נחשבת להשפעה האסטרטגית העמוקה השנייה בחשיבותה על מהלך השלב האחרון של המלחמה³⁸. כאשר בחר הצד הישראלי בחלופות לחציית אזור מערב התעלה עם כוחות עיקריים בניסיון להטיל מצור על אחת מארמיות השדה, להגיע לפאתי קו סואץ-קהיר, ולנסות להשתלט על העיר סואץ כיעד חיוני בעל חשיבות אסטרטגית, עמדו בפניו שתי חלופות:

החלופה הראשונה: יצירת הפרצה באזור הדאורסואר וחדירת קווי ההגנה שלנו, והקמת גשר למעבר כוחותינו לגדה המערבית או ל"אפריקה" כפי שתיארו זאת מנגנוני התעמולה שלו, דבר שהיה חושף את כוחותינו לאבדות כבדות. כוחותינו לאורך התעלה מהווים את הדרג האסטרטגי הראשון של הכוחות המזוינים המצריים, המיוצגים על ידי הארמיות השנייה והשלישית, הפועלות תחת חיפוי אש של רשת הגנה אווירית מורכבת ויעילה ביותר בשיתוף פעולה עם חיל האוויר.

החלופה השנייה: העמסת כוחות מאחת מנקודות המעגן שכבש בחוף המזרחי של מפרץ סואץ, והעברתם בדרך הים לביצוע נחיתה בחוף המערבי של מפרץ סואץ, שם צפיפות ההגנה נמוכה בהרבה מההגנות לאורך התעלה, והסתערות מהירה צפונה להשתלטות על העיר סואץ, מצור על הארמיה השלישית מדרום לצפון, והגעה לפאתי קהיר, שכן בחירה זו תהיה...

--- עמוד 512 ---

³⁸ במהלך ימי המלחמה עמדה על הפרק אופציה של נחיתה ימית של צה"ל בגדה המערבית של מפרץ סואץ באמצעות אוניות נחיתה של חיל הים הישראלי שנועדו להעביר כוח יבשתי בסדר גודל של כמעט אוגדה (מבצע "אור ירוק"). אותו ראש המבצעים המצרי (אשרף רפעת) טוען במאמרו שצוין לעיל כי, מבצע הנחיתה הישראלי לא יצא אל הפועל בשל המיקוש הימי המצרי במפרץ סואץ. בפועל מבצע הנחיתה הישראלי התבטל משיקולים אחרים ולא משום שהיה חשש ממיקושים ימיים. עובדת המיקוש הימי התחורה לישראל רק ב-26 אוקטובר 1973 מספר ימים אחרי שהתקבלה ההחלטה לבטל את מבצע הנחיתה.

מהיר יותר לביצוע, ומשיג את המטרה האסטרטגית של המשימה באבדות פחותות בהרבה מהאפשרות הראשונה.

עם זאת, בחר המטה הכללי הישראלי לבצע את האפשרות הראשונה (פרצת ה-16 באוקטובר) למרות האבדות הכבדות שספגו הכוחות הישראליים, וזאת בשל חוסר ביטחונם ביכולתם של כוחותיהם הימיים להגן ולאבטח את יחידות תובלת הכוחות במהלך שלב ההעמסה ושלב ההפלה, שמרחקה אינו עולה על 9 - 10 מיילים בלבד, אותם חוצות היחידות בזמן של יותר משעה בדקות ספורות. מצב זה של אי-ודאות (Uncertainty) אצל מפקדי הצד הישראלי היה תוצאה ישירה של פעולות הלחימה של כוחות הצי שלנו במהלך מלחמת ההתשה ובמהלך השלבים הראשונים של מלחמת 1973, בכלל זה שדות המוקשים הפוטנציאליים מול האזורים המתאימים לנחיתה בחוף המערבי של מפרץ סואץ³⁹. והקורא יכול לדמיין מה היו התוצאות לו בחרו הכוחות הישראליים באפשרות השנייה.

2. התוצאות האסטרטגיות של משימת היירוט הימי בים סוף:

משימה זו שיקפה את התכנון החדשני, את המחשבה המבריקה חסרת התקדים ואת הביצוע היעיל והממושם שהיו מן המאפיינים העיקריים של כוחות הצי המפוארים שלנו במלחמת 1973, וזאת מהסיבות הבאות:

- שבאב אל-מנדב היה ב"אזור הצל" מנקודת המבט של האינטרסים של המעצמות האזוריות באותה עת, ולכן לא זכה לכל עניין אלא מצד המעצמות הגדולות בלבד (הערה: המצב כיום שונה, שכן אזור באב אל-מנדב גועש בנוכחות ימית ישראלית, איראנית, טורקית, אמירתית, סעודית, סינית, יפנית, צרפתית ואמריקאית... וכו').

- לא ניתן היה לבצע משימה זו באזור צפון ים סוף או באזור מרכז ים סוף לאור העליונות האווירית הישראלית על כוחות האוויר שלנו (מחוץ לטווח טילי ההגנה האווירית שמיקומיהם רוכזו להגנת הארמיות המבצעיות הפועלות לאורך תעלת סואץ ומספר מטרות אסטרטגיות בעומק כמו קהיר ונמל אלכסנדריה, והרחק מזירת המבצעים בים סוף באופן...)

--- עמוד 513 ---

(באופן כללי). זאת בנוסף לחולשת מערכות ההגנה האווירית של המשחתות הפעילות בביצוע משימה זו, כתוצאה מתכנון בתקופת מלחמת העולם השנייה ובנייתן מיד לאחר המלחמה בשנת 1949, והסתמכותן של מערכות אלו על תותחים המונחים בכיוון גלוי, כלומר בראייה בלבד, ולכן הנחיה זו התאפשרה רק בשעות היום. המתכנן התגבר על כל זאת על ידי העתקת זירת המבצעים הרחק מיכולות חיל האוויר הישראלי, שהיוו את האיום העיקרי על המשחתות המבצעות את המשימה, וכן הרחק מכוחותיו הימיים, על ידי בחירת אזור באב אל-מנדב לביצוע המשימה.⁴⁰

³⁹ שוב טענה מצרית שמבצע הנחיתה הישראלי במפרץ סואץ נמנע בשל המיקוש הימי שביצע חיל הים המצרי. כאמור מבצע הנחיתה לא בוטל בשל המיקוש הימי אולם השאלה ההיפותטית שהכותב המצרי מעלה הינה במקומה: מה היה קורה אילו מבצע הנחיתה היה ויוצא לפועל ואחת מאוניות הנחיתה הייתה נפגעת ממוקש ימי בהיותה עמוסה עם לוחמי ומרכיבי הכוח הנוחת.

⁴⁰ ראש המבצעים הימי המצרי במלחמה רפעת אשרף אכן מתייחס למוטיבים אלה במאמריו ובראיונות עימו לאחר המלחמה. הוא זוקף לזכותו את הערכת המצב הזו לפיה לא הייתה לישראל יכולת להתמודד עם ההסגר הימי בדרום הים האדום באמצעות משחתות ובמרכז הים האדום באמצעות זוג צוללות. מאליה מתעוררת השאלה ההיפותטית: מה היה מעמדה של הערכת מצב מצרית זו אילו זוג ספינות סער 4 הראשונות שנבנו בישראל היו מקדימות את הפלגתן לזירת

■ העובדה שלא עלה בדעת המפקדות הצבאיות בישראל שהמבצעים ירחיקו דרומה עד כדי כך (תרגום של דברי שרון באחד מראיונותיו לטלוויזיה).

■ כמו כן, נבחר אתר המתנה לצוללת במרכז הים האדום. למרות קרבתו היחסית לשדות התעופה של האויב בסיני ולבסיסיו הימיים בראס מוחמד, לאויב לא היו כל יכולות נגד צוללות. דבר זה משקף גם את עליונותו של המתכנן המצרי בניצול נקודות התורפה של הכוחות הישראליים עד תום באותה עת. כמו כן, כוחות האוויר שלו לא היוו כל סכנה לצוללות הפועלות בצלילה. זאת בנוסף לכך שמיקום זה מאפשר לצוללת ליצור מגע קרבי באופן שאינו סותר את החוק הבינלאומי, כדי להימנע מהתגרות במעצמות על כלשהן; היא פועלת בתוך אזור המבצעים המלחמתי שהוכרז עליו בתוך גבולותינו הימיים ומול מימינו הטריטוריאליים.

■ משימה זו ניפצה חלק חשוב מתפיסת הביטחון הישראלית, שהתבססה על כך שהשליטה בשארם א-שייח' ובמצרי טיראן וכיבוש שארם א-שייח' יבטיחו לחיל הים הישראלי שליטה ימית באזור מפרצי סואץ ואילת. המשמעות של שליטה ימית היא היכולת להשתמש בים (Sea Use) לטובת כוחותיה ולמנוע מהצד השני (כוחותינו) את השימוש בים (Sea Denial).

■ גאונותן של תוכניות ההונאה המבצעית שהבטיחו את פריסת הכוחות הגדולים הללו באזורי המבצעים שלהם, שכן נפרסו יותר מ-50 יחידות ימיות באזורי המבצעים שלהן בים התיכון ובים האדום, פריסה שהחלה כחודש לפני תחילת המבצעים מבלי למשוך את תשומת לב האויב, וכל מה שקדם לפריסה זו מפעילות לוגיסטית הקשורה בבדיקת נמלים ורציפים

--- עמוד 514 ---

...וציוד ניווט, והקמת מצבורי דלק למשחתות ותחמושת, וזאת מבלי למשוך את תשומת לבו של האויב⁴¹ או של מי מהמעצמות הנמצאות באזור.

ב. בים התיכון:

נקטה אותה שיטה, כאשר המשחתות עברו מדרום לאי כרתים והצוללות תפסו עמדות המתנה במזרח הים התיכון, וזאת בצל נוכחות מוגברת של יחידות מהצי השישי האמריקאי והקבוצה החמישית של הצי הסובייטי. המשחתות שהשתתפו בביצוע המשימה התבססו על נמלים בלוב⁴².

תוצאות ביצוע המשימה בים התיכון מתבררות ממה שפרסם העיתון הישראלי "ג'רוזלם פוסט", לפיו מספר האוניות שנכנסו לנמלי חיפה ואשדוד בחודש נובמבר 1973 היה 17 אוניות בלבד, לעומת 198 אוניות באותו חודש בשנת 1972.

ים סוף (יציאתן תוכננה לאמצע אוקטובר 1973 והיא נדחתה בשל המלחמה). או מה היה קורה עם ההסגר הימי המצרי אילו הדרג המדיני בישראל היה נותן אישור לממש רעיון מבצעי יצירתי לפגיעה באחת המשחתות (המשחתת אל-פאתח) שנבלם באיבו?

⁴¹ אמירה יומרנית של הכותב המצרי. התפרסמו לא מעט עדויות לאחר המלחמה לפיהן המודיעין של חיל הים זיהה לא מעט סימנים שהעידו על קידום המוכנות של חיל הים המצרי לקראת פרוץ פעולות איבה. בין השאר בזירת ים סוף לרבות בהקשר לפרישת והיערכות כוח המשחתות והצוללות. כמו גם הכנות לוגיסטיות חשודות.

⁴² הכותב מצין משחתות ברבים. בפועל הייתה רק משחתת אחת (מדגם 'סקורי' שהועברה ללוב לפני המלחמה) ורוב הזמן הייתה חסרת מעש ובלתי כשירה. כשהתחוויר למצרים שכוח ספינות טילים ישראלי פועל באזור מלטה, ניתנה הוראה למשחתת לחזור לנמל הלובי מחשש שהיא תיפגע.

3. תמיכה בפעולות הלחימה של כוחות היבשה בצירים החופיים בים התיכון ובים סוף:

משימה זו בוצעה באופן הבא:

א. בים התיכון: בוצעו מספר משימות כדלקמן:

• השמדת יחידות אויב בראס בירון בליל ה-6 עד ה-7 באוקטובר 1973, השוכנת בראש ימת ברדוויל במרחק של 80 ק"מ מפורט סעיד⁴³. היו בה 2 פלוגות חי"ר, פלוגת נח"ל, פלוגת טנקים וארטילריה בקוטר 175 מ"מ ומחסני מנהלה, והיו בה מתקנים לקליטת מספר יחידות ימיות שעלולות לאיים על כוחות הארמיה השנייה הפועלים בציר החוף.

היחידות האופטימליות לביצוע משימה זו הן המשחתות תוך שימוש בארטילריה שלהן בקוטר 130 מ"מ, אולם לא ניתן לשלוח את המשחתות לעומק כזה בתוך שטחים הנשלטים על ידי האויב לאור עליונותו האווירית⁴⁴ וחלשה של ההגנה נגד מטוסים של ספינות אלו, במיוחד לאור העובדה שתקופת ההפצה תהיה כ-25 דקות, מה שחושף יחידות אלו לסכנה של תקיפות אוויר בטרם ביצוע משימתן. כמו כן היחידות הקטנות...

--- עמוד 515 ---

המהירות לא ניתן היה להשתמש בהן גם כן כתוצאה מהקליבר הקטן של התותחים שבהם חומשו יחידות אלו (25 מ"מ, 30 מ"מ).

הפתרון היה ביישום רעיון חדשני, שבו נעשה שימוש בספינות טורפדו לאחר ביצוע שינוי מרכזי בהן, על ידי שינוי חימושן והסרת צינורות הטורפדו, והתקנת 2 משגרי רקטות מדגם BM21 המשמשים את כוחות היבשה על כל ספינה, הניתנים לשיגור תוך 40 שניות. זה היה השימוש הראשון בספינות טורפדו לפעולות הפגזת חוף. שינוי זה דרש ביצוע התאמות טכניות עיקריות בספינה, אשר בוצעו על ידי המספנות הראשיות של כוחות הים.⁴⁵

לאחר סיום ההפגזה, התערב חיל האוויר הישראלי, והשתמש במסוקים חמושים בטילים מונחי חוט נגד טנקים, וקבוצת ספינות טילים שעסקה בפעולות חיפוי והגנה התעמטה איתם, ואבודותינו היו ספינת טילים אחת.⁴⁶

⁴³ אכן כוח של ספינות מטל"רים באבטחה של ספינות טילים ביצע ריקוט באזור ראס בארון (בסיס דפנה של חיל הים) בפועל ללא נזקים משמעותיים. במהלך נסיגת הכוח המצרי מערבה מטוס פנטום ישראלי פגע באחת מספינות הטילים מדגם אוסה והטביע אותה.

⁴⁴ שוב חוזר על עצמו המוטיב לפיו פעילויות שונות של חיל הים המצרי נמנעו בשל החשש מחיל האוויר הישראלי. כך באשר לפעילות הכלים הגדולים במזרח הים התיכון וכך ביחס לפעילות בים האדום והרחקת המשחתות לדרום הים האדום מחוץ לטווחי ההגעה של מטוסי חיל האוויר הישראלי. עוד יצוין כי בשנה שלפני פרוץ המלחמה תוכננה נחיתה ימית רחבת היקף בחוף רומאני בצפון סיני. בסופו של דבר הנחיתה הזו לא התממשה בין השאר בשל החשש מתקיפת מטוסי חיל האוויר.

⁴⁵ אכן בשנים 71-73, עוד בימיו של מפקד חיל הים פהמי, התבצעה הסבה של חלק מספינות הטורפדו (מדגם "שרשן" ומדגם P-183) מספינות טורפדו לספינות מטל"רים. הדבר נעשה עצמאית על ידי המצרים בבתי מלאכה באלכסנדריה.

⁴⁶ אכן כפי שצוין לעיל, בליל 6/7 אוקטובר לאחר הפגזת חופי צפון סיני הוטבעה ספינת טילים אחת מדגם "אוסה" על ידי מטוס פנטום ישראלי.

• השתתפות הארטילריה החופית של חיל הים בריכוך האש, שכן הופגז המוצב המבוצר בקילומטר 10 דרומית לפורט פואד ולאורך כל תקופת המבצעים, שכן השתתפותה חזרה על עצמה במשימות אש רבות.

ב. בים סוף: הופגז בסיס ראס מוחמד (שארם א-שייח') בטילים מונחים בלילה שבין 6 ל-7 באוקטובר. שכן בוצעה תקיפת טילים באמצעות טילי ים-ים מונחים להפגזת יחידות חיל הים הישראלי הממוקמות בבסיס שארם א-שייח', מכלי דלק ואזורי מנהלה.⁴⁷

כמו כן הופגזו מטרות ימיות של האויב בראס מסלה ובראס סודר, שם בוצעו מספר התקפות בטילים לא מונחים שנישאו על גבי ספינות קלות בראס מסלה ובראס סודר, וכן בוצעו מספר פעולות פשיטה של כוחות קומנדו על אותם אתרים מספר פעמים.

--- עמוד [516] ---

4. הגנה על אגף כוחות היבשה הפועלים בצירים החופיים בים התיכון ובים סוף: הדבר בא לידי ביטוי כדלקמן:

א. קרב בלטים בליל ה-8/9 באוקטובר: בעקבות ההצלחה המזהירה שנחלו כוחות הארמיה השנייה האמיצים ב-8 באוקטובר בבלימת מתקפת הנגד הישראלית והשמדת 90 טנקים, הוטלה על כוחות חיל הים הישראלי המשימה לבצע הפגזת עמדות צבאיות של הארמייה השנייה ממערב לתעלה (מקור: הרשת הבינלאומית לקרבות ימיים במלחמת 1973). לשם כך נשלח כוח המורכב מ-6 ספינות טילים (סט"לים) ישראלים מדגם "סער" לצפון פורט סעיד, ונגדם התייצבו 4 סט"לים מצריים שהפליגו מאלכסנדריה. בקרב שהתפתח נעשה שימוש בטילי ים-ים נגד ספינות. ישראל השתמשה באמצעי לוחמה אלקטרונית פסיביים ואקטיביים ובטכניקות תמרון כדי לחמוק מהטילים שלנו (שהוזכרו בעבר). קרב זה היה הקרב השני בהיסטוריה של הציים העולמיים בין יחידות הנושאות טילי ים-ים נגד ספינות.

תוצאות הקרב התבטאו במניעת התקרבות הסט"לים הישראליים לאגף כוחותינו הפועלים בצירים החופיים, השמדת סט"ל ישראלי, והשמדה ופגיעה ב-2 סט"לים מצריים.⁴⁸

ב. קרב דמיאט בליל ה-9/10 באוקטובר:⁴⁹ בליל העשרה באוקטובר שלחה ישראל 6 סט"לים מול דמיאט, וסט"לים מצריים התייצבו מולם. הסט"לים הישראליים נבלמו מביצוע משימתם ונגרמו אבדות לשני הצדדים.

ג. קרב ה-17 באוקטובר: בו התרחש קרב היתקלות נוסף בו השתתפו מספר עוצבות ימיות, ונגרמו אבידות לשני הצדדים.

⁴⁷ זוג ספינות טילים מדגם "קומר" אכן שיגר בליל 6/7 אוקטובר טילי ים-ים מסוג "סטיקס" לעבר ראס מוחמד. להערכת העורך המקצועי, ירי זה התבצע לצורך הסחה משום שבאותה עת ביצע כוח ימי אחר (מקשת זוג סט"רים) את המיקוש הימי במיצר היובל.

⁴⁸ הפרסום המצרי אינו מדייק מבחינת תוצאות הקרב. בפועל טובעו בקרב זה 3 ספינות טילים מדגם 'אוסה' ולא נפגעה אף ספינה של חיל הים הישראלי. ספינת 'אוסה' רביעית הצליחה לחזור בעור שיניה לנמל אלכסנדריה. ראוייה לציון העובדה שבספר שפרסם מפקד חיל הים המצרי במלחמה (פואד אבו-ד'יכרי) הוא מודה שבקרב זה טובעו להם 3 ספינות ואילו לחיל הים הישראלי נפגעו כביכול 5 ספינות.

⁴⁹ לא ברור לאיזה קרב המחבר מתכוון. לא ידוע על קרב סט"לים שהתנהל מול החוף המצרי בים התיכון בליל 9/10 אוקטובר.

5. אבטחת המרחב המבצעי של כוחות חיל הים בים התיכון ובים סוף: המטרה העיקרית של משימה זו הוגדרה כאבטחת תנועת התעבורה הימית אל הנמלים העיקריים וממנה. בהקשר זה, ראוי לשפוך אור על הנמלים הפועלים בזירות הים התיכון וים סוף.

--- עמוד 517 ---

בים התיכון לא היו נמלים מלבד נמל אלכסנדריה, שהיה הנמל העיקרי לשינוע סחורות נכנסות ויוצאות מהצפון, שכן נמל דמיאט טרם הוקם. לגבי נמל פורט סעיד, מיקומו בקו החזית מול האויב צמצם את השימוש בו למינימום ולמטרות מיוחדות בלבד. ואילו נמל מטרורח לא היה מצויד כלל לקליטת אוניות סוחר.

ובזירת הים האדום לא היו נמלים פעילים מלבד נמל ספאג'ה, וגם זאת בקיבולת מוגבלת מאוד בשל קרבתו לבסיסי הים של האויב בראס מוחמד ובחוף המזרחי של מפרץ סואץ. אשר לנמל אדביה, נוכחותו בחזית אל מול האויב מנעה את השימוש בו לצרכי תובלה ימית למעט במבצעים מיוחדים. הדבר נכון גם לגבי נמל הורגדה.

באשר לאופן ביצוע המשימה, ובמסגרת בסיס חיל הים באלכסנדריה, כוחות הבסיס האורגניים, מתוגברים בעתודות מפקדת חיל הים של משחתות וספינות טילים, אבטחו את המרחב המבצעי, תוך ביצוע כל סוגי ההגנה והאבטחה על נמל אלכסנדריה כדלקמן:

- משימת הגנה נגד צוללות:⁵⁰ במסגרתה כוסו כל האזורים הפוטנציאליים להתקרבות צוללות על ידי יחידות סיור שטח המצוידות לחיפוש, גילוי ותקיפת צוללות (ציידות צוללות ושולות מוקשים) בסך הכל של 166 גיחות לאורך כל תקופת המלחמה, וכן על ידי מסוקים המצוידים לחיפוש וגילוי צוללות בסך הכל של 205 גיחות טיסה. כמו כן הוטלו פצצות עומק באופן מחזורי במקומות הסבירים ביותר להימצאות צוללות אויב ובנתיבי הגישה לנמל כדי להרחיקן. כמו כן הוגבר החיפוש המכ"מי והאלחוטי במקומות שבהם צוללות האויב עשויות להשתמש בהם לטעינת מצברים.

- משימת הגנה נגד מוקשים: במסגרתה נסרקו כל נתיבי השיט על ידי שולות מוקשים באופן קבוע כדי לגלות מוקשים כלשהם בנתיבים אלו, יחד עם ביצוע סריקה מכנית סוירת בנתיב הראשי.

--- עמוד 518 ---

- משימת ההגנה נגד ספינות שטח: היא בוצעה באמצעות נקודות תצפית טכניות וויזואליות הפרוסות לאורך החוף ומרכזי סיור אלחוטי לחיפוש וגילוי האויב באמצעות מכ"מים עד לטווח אופק המכ"ם ובמכשירי סיור אלחוטיים מעבר לטווח זה, ועד למרחק של כ-40 מייל בקירוב. כמו כן, נעשה שימוש ביחידות סיור קרובות ורחוקות לאישור המטרות והתקפה עליהן באמצעות סטי"לים (ספינות טילים) מעמדות מארב, ארטילריית משחתות וארטילריית חוף.

הקורא עשוי לתהות: כיצד התאפשר ליחידות האויב להתקרב לנמל אלכסנדריה עד כדי הימצאותן בטווח ארטילריית החוף? התשובה משקפת את המומחיות והיעילות של מפקדי כוחות הים בהערכת המצב. הובחן כי היחידות הישראליות התקרבו לנמל בנתיבים העוברים בתוך אזורי הגילוי של המכ"מים החופיים שלנו, ולא נקטו בכל צעד להסתרת יחידותיהן או לניסיון להונות את כוחותינו. יתרה מכך, הן הפעילו את מכשירי הקשר האלחוטיים ואת המכ"מים של יחידותיהן כשהן בטוחות שכוחותינו יגלו יחידות אלו. בעת הערכת המצב, הבין

⁵⁰ לקראת ובמהלך המלחמה, הייתה למצרים הערכת יתר באשר לאיום צוללות ישראליות בים התיכון. נראה כי החשש מפני צוללות נבע מניסיון העבר כשהצוללת 'תנין' פעלה בנמל אלכסנדריה במלחמת יוני 1967. בפועל בפרוץ מלחמת יום הכיפורים לא היו צוללות כשירות בשירות חיל הים הישראלי.

פיקוד כוחות הים כי המטרה של התקרבות היחידות בדרך זו הייתה להוציא את כלי השטח הימיים שלנו מהנמל כדי להתעמת איתן, ולהיכנס לקרב התנגשות בטילים מונחים ים-ים, מה שחייב את הסגת היחידות המבצעות משימות נגד צוללות — שהן ציידות ושולות מוקשים — אל פנים הנמל כדי שלא ייחשפו למתקפות טילים של האויב, ובכך ליצור את התנאים המתאימים ביותר לפעולת הצוללות שלהן ולהתקרבות לנמל לביצוע משימותיהן. בהתאם לכך, ניסיון זה נבלם באמצעות סטי"לים מעמדות מארב, ארטילריית חוף וארטילריית משחתות כפי שהוזכר קודם לכן.

• משימת ההגנה האווירית: המשימה בוצעה על ידי כוחות ההגנה האווירית האמיצים (הגנה אווירית ממלכתית) ועיבוי האש מעל הנמל באמצעות ארטילריית משחתות נגד מטוסים.

• משימת ההגנה נגד אנשי צפרדע ומסתננים: בוצעה פריסה של יחידות ימיות במיקומים מתוכננים תוך שינויים באופן תקופתי, כאשר יחידות אבטחת הנמל השליכו מטענים נגד אנשי צפרדע והקימו נקודות תצפית לאורך המחסום...

--- עמוד 519 ---

הגלים מצוידים בזרקורי ענק ומכשירי קשר אלחוטיים עיליים כדי לגלות כל ניסיונות הסתננות לנמל.

ובמסגרת בסיס חיל הים בפורט סעיד: כוחות בסיס חיל הים בפורט סעיד, האורגניים והמתוגברים בעתודות של מפקדת חיל הים המורכבות מספינות טילים וספינות ארטילריה, אבטחו את הגזרה המבצעית תוך ביצוע כל סוגי ההגנה והאבטחה על נמל פורט סעיד, ויישום השיטה הנהוגה בנמל אלכסנדריה.

אשר לתוצאות ביצוע המשימה בים התיכון, הרי שבנמל אלכסנדריה הושגו הדברים הבאים:

- האויב לא התקרב לנמל אלכסנדריה.

- תנועת התחבורה הימית אל הנמל וממנו לא הושפעה לאורך כל תקופת המלחמה, לפניה ואחריה.

- לא הורגש מחסור באף סחורה אסטרטגית.

באשר לנמל פורט סעיד, הנמל הותקף על ידי אנשי קומנדו ימי ישראלים ב-11/10⁵¹. כתוצאה מיעילות אמצעי ההגנה נגד הצוללנים והמסתננים, נכשלו הצוללנים הישראלים בהטבעה או בפגיעה בכלי שיט כלשהם בתוך הנמל, וחיל הים הישראלי איבד 15 מאנשיו.⁵² בהקשר זה, בעקבות ביקורו של המנהיג המנוח אנואר סאדאת בישראל, כמה ממשפחות הנעדרים הללו שלחו מכתבים לגברת ג'יהאן סאדאת כדי לשאול על יקיריהם, והגברת הראשונה שלחה להם מברקי תנחומים.

ובסך הכל, תנועת התחבורה הימית אל הנמל וממנו לא הושפעה לאורך כל תקופת המלחמה ואחריה.

⁵¹ שוב טעות של המחבר המצרי. מבצע הקומנדו הימי הישראלי בנמל פורט סעיד התבצע בליל 16/17 אוקטובר 73 (מבצע 'ליידי') ולא בליל 10/11 אוקטובר.

⁵² שוב מידע לא מדויק. במבצע זה השתתפו 4 לוחמים שמתוכם 2 לוחמים נפלו (ולא 15) כמו כן הכוח הצליח לפגוע במספר כלי שיט מצריים שהיו בנמל פורט סעיד: ספינת טילים, גחתת, ספינת מטל"רים, ספינת טורפדו.

אשר לתוצאות ביצוע המשימה בים סוף, לאויב לא היו צוללות בים סוף ולא הייתה לו יכולת לבצע פעולות לפינוי מוקשים או נטרולם, ולפיכך האיומים הוגבלו לכלי שיט עוינים, צוללנים ומסתננים, בנוסף לחיל האוויר שלו.

ולגבי שיטת הביצוע, כוחות חיל הים בים סוף, האורגניים והמתוגברים בעתודות של מפקדת חיל הים, ביצעו את הדברים הבאים:

--- עמוד [520] ---

• משימת ההגנה נגד כלי שיט על-מימיים: המשימה בוצעה באמצעות ספינות טילים מעמדות מארב, בשילוב עם ספינות תותחים בתוך נמלי הורגאדה ובפאתי נמל ספאג'ה.

• משימת ההגנה האווירית: המשימה בוצעה על ידי כוחות ההגנה האווירית (של המדינה) האמיצים, ותוך הגברת עוצמת האש מעל הנמל באמצעות הארטילריה של היחידות הימיות המוצבות בתוך הנמל.

• משימת ההגנה נגד אנשי צפרדע ומסתננים.

לאור האמור לעיל, מן הראוי לציין את הלקחים המרכזיים שהופקו כדלקמן:

• אחת הטעויות החמורות שבהן נופלים צבאות מנצחים היא ההנחה שהמלחמה הבאה תהיה דומה למלחמה הקודמת, במיוחד לאחר ההתפתחות הטכנולוגית האדירה במערכות הפיקוד, השליטה, התקשורת והמחשוב ושילובן עם מערכות הסיוור, התצפית והמודיעין (C5ISR)⁵³, וההתפתחות העצומה בכלי נשק, בצידוד, בכלי טיס בלתי מאוישים וביתר יישומי המהפכה התעשייתית הרביעית.

• הים היה ונותר ויוסיף להיות זירה לחינוך, לעימות, להפגנת כוח ולתחרות אזורית. לנוכח מיקומה הייחודי של מצרים בלב המזרח והמערב, הצפון והדרום, וחופיה המשתרעים לאורך הים התיכון והים האדום, ובעלותה ושליטתה על תעלת סואץ, והיותה במוקד הסכסוך הגיאופוליטי והגיאואסטרטגי המתמיד והמתמשך בין המעצמות והכוחות האזוריים לאורך ההיסטוריה האנושית המודרנית; כל אלה מחייבים את הצורך בבניית כוחות ימיים המסוגלים להתמודד עם אתגרים, להתחרות ולהרתיע מפני תוקפנות בטרם התרחשותה, ולהשיג ניצחון במקרה של כישלון ההרתעה.

--- עמוד 521 ---

רשימת מקורות⁵⁴:

הכוחות הימיים.. תכנון חדשני ומשימות נועזות

⁵³ להלן הערתו של פרופסור חורב למונח: זה קצת יותר ממודיעין:

Command, Control, Communications, Computers, Cyber, Intelligence, Surveillance, and Reconnaissance

⁵⁴ רשימת המקורות במחקר המצרי נוקב בהם, בהתייחס לפרק אודות הזירה הימית, הינה למיטב שיפוטי של העורך המקצועי דלה יחסית. בחלוף 50 שנה למלחמה היה מצופה שמרכז המחקר המצרי יעשה שימוש במקורות מידע משמעותיים יותר אם כאלה שהתפרסמו בישראל והם זמינים לקריאה, ואם פרסומים זרים ואפילו פרסומים שראו אור במצרים עצמה כמו למשל ספר הזיכרונות של מפקד חיל הים המצרי במלחמה, האדמירל פואד אבו-ד'יכרי, שהקדיש את החלק השלישי בספרו (מעל 100 עמודים) ומנתח בדרך כלל בצורה מרשימה ומקצועית את הזירה הימית במלחמה. גם ספרו של מפקד חיל הים המצרי בשנים שקדמו למלחמה, אדמירל מחמוד פהמי, סוקר מנקודת ראות מצרית, ובצורה אמינה, את ההכנות בחיל הים שקדמו למלחמה. ויש עוד פרסומים שראו אור במצרים שהיריעה קצרה לפרטן.

1. המכללה ללוחמה ימית, מלחמת ערב-ישראל אוקטובר 1973: לקחים שנלמדו, לקחים שנשכחו.
2. לקחים נצחיים ממלחמת אוקטובר 1973 בין ערב לישראל: המדיניות הסובייטית במלחמת אוקטובר 1973 (מאי 1976).
3. סיכום מלחמת יום הכיפורים, סיבות, צדדים לוחמים ועובדות (אנציקלופדיה בריטניקה, 15 באוגוסט 2023).
4. מלחמת יום הכיפורים ועיצוב חיל האוויר של ארצות הברית (מרכז המידע הטכני של ההגנה, 2016).
5. מלחמת יום הכיפורים (ויקיפדיה).
6. לקחים צבאיים ממלחמת יום הכיפורים (JSTOR, 1974).
7. מלחמת ערב-ישראל 1973: תובנות למבצעים רב-ממדיים (איגוד צבא ארצות הברית, 16 בדצמבר 2022).
8. מתקפת פתע: המקרה של מלחמת יום הכיפורים (הספרייה הדיגיטלית לביטחון המולדת).
9. ההשפעה של פיתוח ימי זניח ממלחמת יום הכיפורים (Cimsec, 19 בפברואר 2019).
10. כיצד לחם הצי המצרי במלחמת אוקטובר (המכון הימי של ארצות הברית, 1995).
11. קרב בלטים, ויקיפדיה.
12. פתרון המטה המצרי: אמנות אופרטיבית ותכנון למלחמת ערב-ישראל 1973.

היבטים ימיים שנסקרו בשאר הפרקים בכרך השני

מעמוד 530/531

החשיבות האסטרטגית של סגירת באב אל-מנדב: שכן סגירתו גרמה להפסקת אספקת הדלק לישראל בעיתוי קריטי ולמשך ארבעה חודשים עד להסכם הפרדת הכוחות, מה שבלבל את ישראל, והטנקים שלה כמעט נותרו ללא דלק במקרה של המשך הלחימה, ולכן הדרישה להסרת המצור הייתה אחת מסדרי העדיפויות של ישראל בשיחות הפרדת הכוחות תחת דגל האו"ם.

מעמוד 569

.....מודיעין נאט"ו קובע כי: "החל מערב ה-11 באוקטובר, הגיעו ספינות מטען סובייטיות עם ציוד צבאי מהעיר אודסה (אוקראינה) לנמל לטקיה הסורי, 5 ימים לאחר פרוץ המלחמה". מומחי נאט"ו הגיעו למסקנה מכך שהסובייטים ידעו מראש על מועד המלחמה, מה שאפשר להם את ההזדמנות להכין את הסיוע הצבאי לערבים דרך הים.

שכן מומחי נאט"ו ציינו, על פי המחקר, כי "אם ניקח בחשבון שספינות סובייטיות אלו זקוקות ל-4 ימים להפלגה מאודסה ללטקיה, וכי יש להעמיס את הספינות לפני כן, הרי

שהתוצאה היא שהסובייטים החלו בתהליך ההעמסה באודסה עוד לפני פרוץ המלחמה". הם הוסיפו כי "בסך הכל, הגיעו כ-50 ספינות מטען לנמלי לטקיה, טרטוס ואלכסנדריה בתקופה שבין ה-10 וה-11 באוקטובר ל-21 באוקטובר עם מטעני תחמושת וציוד צבאי". הסיוע לא הוגבל לדרך הים; נעשה שימוש גם במטוסים צבאיים ואזרחיים, אם כי בהיקף מצומצם יותר מהסיוע הימי. המסמכים מציינים כי "בין ה-6 ל-21 באוקטובר 1973, נחתו במצרים 296 מטוסים נושאי נשק וציוד (244 מטוסי אנטונוב-12 שכל אחד מהם נשא 12 טונות, ו-40 מטוסי אנטונוב-22 שכל אחד מהם נשא בין 60 ל-70 טונות, ו-12 אחרים). ובמשך חודש, פעל גשר אווירי בין ברית המועצות לסוריה שדרכו בוצעו קרוב ל-900 טיסות, שהגיע לשיאו ב-17 באוקטובר עם מקסימום של 100 טיסות". לפי חישובי נאט"ו, ברית המועצות "העבירה בדרך האוויר בין 800 ל-1000 טונות מדי יום על פני 3000 קילומטרים דרך יוגוסלביה ומהים השחור מעל טורקיה". הערכת המודיעין של נאט"ו מצביעה על כך שבסתיו 1973, מספר המבצעים האוויריים שביצעה קבוצת הכוחות הסובייטיים המוצבת במזרח גרמניה, הידועה בשם GSG, לאספקת סיוע צבאי לערבים, היה חסר תקדים בתולדותיה.

מעמוד 649 (מתוך החלק העוסק בחזית הסורית)

חיל הים הישראלי התערב בבלימת המתקפה הסורית, וב-10 באוקטובר הפציץ מטרות אסטרטגיות; הוא המטיר טילים על נמלי לטקיה, טרטוס ובניאס. באותו זמן, חיל האוויר הישראלי הגביר את התקפותיו כדי לשתק את שדות התעופה והבסיסים האוויריים. מטרת הפיקוד העליון הישראלי הייתה לשבש את הרכבת האווירית שהחלו הסובייטים להקים כדי לצייד את הכוחות הסוריים בנשק במקום מה שאיבדו, תוך שימוש במטוסי הענק שלהם מדגם אנטונוב-22.

מעמוד 656/657

ביום השני למלחמה, הגיעו ידיעות מדרום הים האדום המבשרות כי חיל הים המצרי ניסה⁵⁵ להטביע מכלית נפט עמוסה בדלק בדרכה לנמל אילת, ומשמעות הדבר הייתה כי קיים מצור ימי על ישראל מדרום הים האדום. שכן הנתיב הימי הדרומי נסגר בפני תנועת ספינות ישראליות, והמצרים הטילו מצור ימי בקרבת מצר באב אל-מנדב בכוח ימי המורכב משתי משחתות ושתי צוללות. למרות שהספינות המצריות היו ישנות, הן הספיקו כדי למנוע מעבר של ספינות מסחר, במיוחד כשהצי הישראלי בים סוף היה דל מאוד; שכן חיל הים הסתמך על ספינות קטנות ומהירות, אך קצרות טווח. עם סגירת נתיב הנפט לאילת, היה על ישראל להסתמך על מאגרי החירום שלה, שכן הנפט שהביאה ישראל מבארות אבו רודיס בסיני לא היה זמין עוד לאחר תחילת המלחמה.

מעמוד 699 (השינויים שנעשו בצה"ל לדברי המחבר לאחר המלחמה)

ג. הדגשת היעילות של שימוש משולב בכלל הכוחות הימיים (סיור ימי, לוחמה אלקטרונית, טילים, סיוע אווירי, כלי השיט עצמם), כיוון שזהו השימוש המיטבי המשיג יעילות לכוח הימי, כדי לפצות על היתרון המספרי בכלי שיט של המדינות הערביות.

מעמודים 715/716 (בחלק העוסק ברכבת הימית לישראל)

.....מרבית סיוע החירום האמריקני הגיע לישראל דרך הים בין ה-21 באוקטובר ל-3 בדצמבר 1973, כחלק מהגשר הימי שאובטח על ידי חיל הים. 14 ספינות ישראליות של

⁵⁵ אכן חיל הים המצרי, ניסה ולא הצליח, להטביע ב-7 אוקטובר 73 את המכלית "סמסון" (שהייתה בדרכה מהמפרץ הפרסי לנמל אילת) באמצעות צוללת מדגם "רומיאן" שפעלה במרכז הים האדום.

חברות "צים" ו"אל-ים" נשאו רכש צבאי במשקל 63 אלף טון, הכולל מטוסים, דלק, סקיהוק, פנטום, הרקולס, מסוקים, טנקי פטון M60 ותותחים מתנייעים. M109 הספינות אובטחו עם כניסתן לאגן הים התיכון במבצעים שנקראו "לינול 4-56"⁵⁶

נתיב המשלוח עבר דרך מצר מסינה באיטליה וחופי ישראל, וחולק לשלושה מגזרים (המגזר המערבי בין סיציליה לכרתים, המגזר המרכזי מדרום לכרתים, והמגזר המזרחי מדרום לקפריסין ועד לחופי ישראל). שיטת האבטחה נקבעה בהתאם לרמת האיום. בסבבי המבצע השתתפו סך הכל 12 ספינות "סער" ספינה לתדלוק ואספקת דלק. ספינות "הסער" יצאו לגיחות מנמל חיפה בזוגות או בשלושות בליווי ספינות הסוחר.

לעיתים קרובות אוניות סוחר אלו נוהלו על ידי צוותים זרים. בחלק מהמקרים, חברי הצוותים הללו חששו מהמצב בישראל וסירבו להצטרף להפלגה, וכאשר התאפשר הדבר, הם הוחלפו בצוותים ישראליים. מקרה זה נחשף לאחר הענקת עיטור המופת לקפטן אורי מרום ושמונה מאנשי צוות האונייה "Chemical Enterprise" על עבודתם במהלך מלחמת יום הכיפורים.⁵⁷

ב-24 באוקטובר, כאשר חזר הנרי קיסינג'ר ממסעו בין מוסקבה, תל אביב ולונדון, הוחלט... בבית הלבן להאיץ את האספקה לישראל דרך הים.

סגן שר הביטחון ויליאם קלמנטס הודיע כי אותרו שתי ספינות, הן הועמסו וצפויות להגיע לישראל ב-12 בנובמבר. ב-14 בנובמבר 1973, מסר דובר הפנטגון לעיתונות כי הרכבת האווירית תיפסק, אך האספקה לישראל תימשך בדרך הים. סיועו של נשיא ארצות הברית בהטיית הכף לטובת המשך הפעלת הגשרים הימיים והאוויריים הוא אחד הניצחונות החשובים ביותר של ישראל במערכה.

דברי סיכום וביקורת מטעמו של העורך המקצועי

⁵⁶ מבצעי האבטחה והליווי של אוניות הרכש לישראל על ידי ספינות הטילים של חיל הים הישראלי אכן נשאו את הכינוי "לינול".

⁵⁷ האונייה "Chemical Enterprise" הייתה אונייה להובלת כימיקלים שהפליג עליה צוות מעורב של ימאים ישראלים וזרים. במהלך המלחמה הצוות הזר נטש את האונייה והקברניט שלה אורי מירון הפליג לישראל עם צוות מינימלי. רב החובל אורי מירון אכן קיבל בשנת 1977 תעודת הוקרה משר התחבורה גד יעקובי כמפרט להלן:

וזאת לתעודה כי הענקתי את עיטור השרות לרב חובל אורי מירון מכוח הסמכות שניתנה לי בהחלטת ממשלת ישראל, לאחר שמצאתיו ראוי לכך על המעשה שתאורו להלן: בהיותו ימאי על האונייה כמיקל אנטרפרייז שעשתה דרכה לישראל בעת מלחמת יום הכיפורים, כשהיא נושאת בקרבה דלקים שחשיבותם למאמץ המלחמה רבה, נטשו את משמרתם 24 ימאים זרים וירדו מן האונייה בנמל נאפולי. בהיותו נימנה על הצוות הישראלי של האונייה המשיך רב חובל מירון למלא תפקידו בצוות חסר, בעת מלחמה ולהשיט את האונייה על מטענה לישראל. היה זה מעשה שבו תרומה בולטת וחשובה מבחינה לאומית וציבורית, לקידום הספנות הישראלית. גד יעקובי, שר התחבורה ירושלים, 11 באפריל 1977 כ"ג בניסן תשל"ז

<https://www.gvura.org/a344398-%D7%90%D7%95%D7%A8%D7%99-%D7%9E%D7%99%D7%A8%D7%95%D7%9F#gsc.tab=0> אתר הגבורה:

המידע והקישור לעיל הועבר לעורך המקצועי באדיבותו של רב החובל דן נקדימון

בשנים האחרונות נחשף העורך המקצועי לכמות רבה של פרסומים שראו אור במצרים, אודות הזירה הימית במלחמות נגד ישראל, ובמיוחד אודות מלחמת יוה"כ (מלחמת אוקטובר 73 או מלחמת רמצ'אן בז'רגון המצרי). פרסומים אלה כללו ספרי זיכרונות, של מפקדים בצי המצרי, כתבות, מחקרים היסטוריים, מאמרים, עדויות של מפקדים ולוחמים וסרטי הסברה ותודעה שונים.

הכרך השני של "האנציקלופדיה" בהוצאת מרכז המחקר המצרי ECSS, שראה אור בתחילת שנת 2024 במלאות 50 שנים למלחמת אוקטובר 1973, הינו תוצר פרסומי מקיף הסוקר רבדים רבים מזווית הראייה המצרית אודות מלחמת אוקטובר 73. למיטב התרשמותו של העורך המקצועי הספר מציג יריעה רחבה של שיקולים אסטרטגיים ברמת הדרג המדיני הבכיר של מצרים כמו גם הפיקוד המצרי הבכיר. זאת, לצד היבטים אופרטיביים וטקטיים מנקודת הראות המצרית. תשומת לב מיוחדת מקדיש המחקר התייחסות ניכרת אודות צעדי ההונאה האסטרטגית והטקטית שננקטו לקראת המלחמה.

בצד זאת, המסמך הנוכחי שהינו, כאמור, תגזיר אודות הפרק הימי של המלחמה, הרי שבהשוואה לפרסומים קודמים שראו אור במצרים בהקשר לזירה הימית, כמעט שלא ניתן להצביע על חידושים או גילויים חדשים מעבר למה שפורסם בעבר. במידה רבה יש בפרק הימי חזרה על עובדות (חלקן סובלות מאי דיוקים) שבאו לדי ביטוי בפרסומים קודמים.

כמו בפרסומים קודמים, שראו אור במצרים, גם בפרסום זה אין התייחסות לאירועים שהתרחשו בזירה הימית, במיוחד לא בזירת ים סוף. כגון: פעילות הקומנדו הימי הישראלי שמעגן ע'רדקה ופגיעה בשתי ספינות טילים מדגם "קומר". פשיטה של זוג ספינות "דבור" למעגן מרסה ת'למת במפרץ סואץ. תקיפת מעגן ראס-ע'ריב במפרץ סואץ ופגיעה בספינות דייג מגויסות. כיבוש נמל עדביה ולקיחת מאות אנשי חיל הים המצרי בשבי כולל מפקדים בכירים.

ראויה לציון העובדה שהפרק הימי מנתח ההכנות שנעשו בזרועות הים של ישראל ומצרים לקראת המלחמה תוך התייחסות מעט מפורטת יותר אודות העליונות הטכנולוגית של ספינות הטילים הישראליות, במיוחד בתחום ה-ל"א וההתמודדות עם הטיל הימי הסובייטי שעמד במלחמה לרשות המצרים.⁵⁸

יצוין שבאופן לא מפתיע, הפרסום הנוכחי מכביר מילים אודות הישגיו ועשייתו של חיל הים המצרי בזירת הים האדום, בהשוואה לעשייתו והישגיו בים התיכון ובמיוחד במה שנוגע להישג האסטרטגי של ההסגר בימי במרכז ודרום הים האדום ופעולת המיקוש הימי בדרום מפרץ סואץ.

בהקשר לנרטיב "ההצלחה" בזירת הים האדום תוזכר אותה פסקה באחד מפרקי המבוא של הספר, שצוינה לעיל במבוא, לפיה מבצע ההסגר הימי בים האדום וחסיומת מיצר באב אל-מנדב היה אחד העקרונות בחשיבה האסטרטגית המצרית שקדמה למלחמה.

בפרק אודות הזירה הימית של הפרסום הנוכחי, צוינו במספר מקומות עובדות ונתונים לא מדויקים. לפיכך העורך המקצועי התייחס לדברים בהערות שוליים ובהתבסס על מכלול המיידעים שנאגרו ונחקרו על ידו בעבר.

⁵⁸ נראה שמוטיב זה, אודות העליונות הטכנולוגית הישראלית, מודגש על מנת להצביע על כך שהנחיתות הטכנולוגית של חיל הים המצרי, נובעת מכך שאמל"ח הימי הסובייטי לא סיפק להם מענה מיטבי על מנת להתמודד מול ספינות הטילים של ישראל בים התיכון.

יצוין עוד כי, טיוטת התרגום של הפרק הימי הועברה לעיונו של פרופסור שאול חורב, ראש המכון למדיניות ואסטרטגיה ימית אשר הואיל להתייחס קצרות כדלקמן:

▪ אם ננקה מהמסמך דברי רהב וגישה סובייקטיבית, הרי שההערכות של הצי המצרי ואסטרטגיית הפעלתו בים האדום הייתה נכונה, וכנראה שאת החלקים החשובים שלה לא הפנמנו במועד (במיוחד המשמעות האסטרטגית של הסגר בדרום ים האדום).

▪ לגבי זירת הים התיכון דעתי מעט שונה. המחבר בונה טיעון של עליונות אמלח"ת ישראלית בים התיכון (ואנחנו הסתכלנו על כך בצורה שונה – טווח הסטיקס < מטווח הגבריאל). מתרץ בכך את תוצאות הקרבות שנערכו.

▪ המסמך מתייחס לאיום של צוללות ישראליות (שלא היו מבצעיות באותה תקופה).

▪ הסיוע של הצי המצרי בתקיפת מוצבי התעלה הצפוניים (ובעיקר דפנה ובודפשט) – היה מוגבל.

▪ ההתהדרות שלו בצמצום כמות השייט לנמלי אשדוד וחיפה – מוגזמת מעט.

▪ אני חושב שראוי לקרוא ולהבין כיצד האויב חשב וחושב (גם אם הנתונים לא מדויקים) – וזה ערכו העיקרי של המסמך.

▪ למרות מגרעותיו המסמך חשוב שילמד בקורסי הפיקוד והמודיעין בחיל הים.

לסיכום, העורך המקצועי מצטרף להמלצתו של פרופסור חורב וממליץ שהמסמך ישמש גם חוקרי היסטוריה ומורשת אודות מלחמת יוה"כ ברמות השונות כולל באקדמיה.

מסמך זה, יחד עם פרסומים קודמים שראו אור במצרים כמו: ספר הזיכרונות של מפקד חיל הים המצרי במלחמה, אדמירל פואד אבו-ד'יכרי, מאמריו המקצועיים של ראש המבצעים בחיל הים המצרי במלחמה, אדמירל רפעת אשרף, וספר ההיסטוריה אודות הצי המצרי שנכתב על ידי ההיסטוריון/העיתונאי עבדו מובאשיר ועוד פרסומים נוספים שהעורך המקצועי הפיץ מעת לעת-

כל אלה יש בהם משום יריעה רחבה המשקפת את זווית הראיה המצרית הגם שהיא מגמתית וסובלת בחלקה מאי דיוקים.

נספח א'

מאפיינים ונתוני רקע⁵⁹ אודות מרכז המחקר המצרי ECSS

המדובר במכון שקם, בשנת 2017, בתקופת כהונתו של הנשיא א-סיסי ומקורב למשרד הנשיאות. הוא משתתף בשנים האחרונות ביריד הספרים הבינלאומי בקהיר וכן בירידים ובפורומים נוספים שנערכים בחסות המשטר המצרי.

במכון חברים יוצאי מערכות הביטחון וחוקרים מובילים בעלי רקע אקדמי, שחלקם פועלים במקביל גם במסגרות נוספות כגון מרכז אל-אהראם. בין הדמויות הבולטות שפעלו בשנים האחרונות במכון היו ד"ר עבד אל-מנעם סעיד, לואא' מוחמד אבראהים אל-דוירי וד"ר ח'אלד עוכאשה

פרסומי המכון כוללים מאמרים, ספרים, הערכות תקופתיות וגיליונות מיוחדים העוסקים בנושאי השעה. עד כאן עיקרי הדברים מטעמו של ד"ר וינטר.

מר אור פיאלקוב, מחדד שלמרות שהמרכז מגדיר את עצמו כגוף מחקר "עצמאי", הרי שבפועל כל האינדיקציות מצביעות על כך שהוא קשור באופן הדוק לממסד הביטחוני ולמשטר המצרי, וליתר דיוק למודיעין הכללי המצרי.

אותו ד"ר ח'אלד עוכאשה הינו דמות המזוהה עם הממסד הביטחוני. תת אלוף בדימוס, המשמש בין היתר כחבר סגל באקדמיה המשטרית של מצרים. ד"ר עוכאשה משמש חבר במועצה הלאומית למאבק בטרור, גוף הכפוף ישירות לנשיא א-סיסי.

הרקע שלו הוא ביטחוני מובהק (תואר דוקטור בתכנון ואסטרטגיה ביטחונית), והוא מרבה להופיע בתקשורת המצרית כפרשן המייצג את הנרטיב של המדינה בנושאי ביטחון לאומי.

הכנסים והפרסומים של המרכז זוכים לתשומת לב ולחסות ברמה המדינתית הגבוהה ביותר, ולעיתים קרובות משמשים פלטפורמה להדהוד מסרים רשמיים של המדינה (כמו בכנס זכויות האדם שערך המרכז, שנועד להציג את עמדת המדינה בנושא).

המרכז מרבה לפרסם ניירות עמדה התומכים במדיניות החוץ והפנים של הנשיא א-סיסי, ומספק את הרקע האינטלקטואלי למהלכי הממשלה.

לסיכום: למרות שהמרכז מציג את עצמו כ"עצמאי", הוא למעשה גוף חשיבה המזוהה עם המשטר. הוא משמש כזרוע מחקרית והסברתית המשרתת את האינטרסים של המדינה והמנגנונים הביטחוניים שלה. בפועל המרכז מתנהג פחות כמו מכון אקדמי ויותר כמו זרוע דיפלומטית-מודיעינית.

המרכז מארח לעיתים קרובות שגרירים זרים ודיפלומטים בכירים לשיחות סגורות או כנסים, מה שמאפשר למודיעין המצרי להעביר מסרים בערוצים לא-רשמיים.

חברת UMS (United Media Services) שנוסדה על ידי המודיעין המצרי ב-2016 כדי לשלוט בנרטיב התקשורת, הינה חברת האם של מרכז ECSS. כשהמדינה רוצה לקדם נרטיב מסוים, ה-ECSS מפרסם "מחקר" שתומך בכך, וכלי התקשורת של UMS (שבבעלות המודיעין) מצטטים את המחקר כדעה אובייקטיבית של מומחים.

⁵⁹ דברי הרקע הינם, כאמור, באדיבות מר אור פיאלקוב וד"ר אופיר וינטר

נספח ב'-**תוכן עניינים המלא של הכרך השני**

--- עמוד 358 ---

כרך שני**אפוס הצליחה .. הניצחון הצבאי**

..... הפרק התשיעי: המלחמה..	363
החלטה נחושה	
..... ראשית: ההכנה לקרב.. תנועה	365
בחזיתות מרובות	
..... שנית: ישיבת השלושים בספטמבר	368
73' .. הכרעה על החלטת המלחמה	
..... שלישית: ישיבה	376
היסטורית ודיונים מעמיקים	
..... רביעית: אמריקה והכוונות	377
המצריות.. חוסר היכולת להבין	
..... הפרק העשירי: פילוסופיית ההונאה	387
האסטרטגית ובניית השלום	
.....	388
ראשית: ספרות ההפתעה האסטרטגית	
..... שנית: מלחמת אוקטובר	390
ובית הספר הפוליטי של סאדאת	
.....	392
שלישית: הפתעת אוקטובר האסטרטגית	
..... רביעית:	394
הרגע הסאדאת.. מאפיינים ומקורות	
.....	395
.....	
חמישית: שימוש מושכל במודיעין	
..... שישית:	400
שימוש נבון בדיפלומטיה ובפוליטיקה	

.....	402
שביעית: ההונאה האסטרטגית וכוללניות היישום	
.....	411
הפרק האחד-עשר: אפוס הצליחה ..	
הצעדים הראשונים לניצחון	
.....	412
ראשית: כוחות היבשה והזרועות העיקריות..	
הכנה, תכנון ודיוק בביצוע	
.....	421
שנית: אתגרי ההונאה האסטרטגית.. גאוניות	
התכנון ודיוק הביצוע	
.....	443
שלישית: השישה באוקטובר.. צליחת	
תעלת סואץ והריסת קו בר-לב	
.....	452
רביעית: הזרועות העיקריות..	
תפקידים חשובים ומעשי גבורה גדולים	
.....	480
חמישית: פיתוח	
המתקפה מזרחה והתקפת הנגד הישראלית	
.....	499
הפרק השנים-עשר: כוחות הים. ⁶⁰	
תכנון חדשני ומשימות נועזות	
.....	501
ראשית: המשתנים העיקריים	
בזירה הצבאית הימית 1970 - 1973	
.....	505
שנית: פעולות	
הלחימה של כוחות הים במלחמת 1973	
.....	523
הפרק השלושה-עשר: מלחמת אוקטובר '73..	
לקחים שהופקו בשטח ובאופן אסטרטגי	
.....	524
ראשית: הלקחים	
שהופקו עבור כוחות היבשה וצבאות השדה	
.....	528
שנית:	
ניסיונות סולידריות ברמה הערבית והאזורית	
.....	528
שלישית: הכנת הזירה הפנימית על	
פי תפיסות של ניהול משברים ומשא ומתן	
.....	529
רביעית: ניסיונות חשובים ברמה הצבאית בשטח	

--- עמוד 359 ---

⁶⁰ השורות שנצבעו לעיל בגוון צהוב נכללים במסמך זה

531 ..... חמישית: הלקחים שהופקו
עבור חיל האוויר

533 ..... שישית: הלקחים שהופקו בתחום
ההגנה האווירית

543 פרק ארבעה-עשר: עדויות.. גבורות והקרבות

544 ..... ראשית: "הצופן הנובי" ותבוסת
השחצנות הישראלית

545 ..... שנית: כוחות הסיור מאחורי קווי האויב.. משימות מסוכנות
וגבורות נדירות

549 ..... שלישית: מסיפורי הגבורה של
טייסי חיל האוויר

555 ..... רביעית: פעולות הלחימה של
טייסת 15 מיג-17 בסוריה

561 פרק חמישה-עשר: מצרים.. הניהול המדיני של המלחמה..

והיחסים עם מוסקבה וושינגטון

563 ..... ראשית: המאמצים
לשימור היחסים עם הסובייטים

567 ..... שנית: התגובה הסובייטית למלחמה.. תמיכה
ופעולה משותפת עם הנרי קיסינג'ר

570 ..... שלישית: התפקיד הסובייטי בהגעה להחלטות
מועצת הביטחון והפסקת האש

579 ..... רביעית:
הסכמת מצרים להפסקת אש

580 ..... חמישית: המהלכים הסובייטיים-
אמריקאיים להפסקת אש וליישומה

586 ..... שישית: המשא
ומתן להסכם הפרדת הכוחות הראשון

596 ..... שביעית:
התקשורת המחודשת עם הסובייטים

599 ..... שמינית: המאמצים
לשימור מערכת יחסים חזקה עם סוריה

600 ..... תשיעית: הסכם שש הנקודות
וחידוש היחסים עם ארצות הברית

602 ..... עשירית: .....
המאמצים ליישום שש הנקודות

604 ..... אחת-עשרה: .....
ההגעה להסכם הפרדת הכוחות הראשון

609 פרק שישה-עשר: התפקיד הערבי.. השתתפות צבאית וחרם נפט

610 ..... ראשית: סאדאת .....
הכשרת הזירה הערבית למערכה

614

.....
שנית: התמיכה הצבאית הערבית

617 ..... שלישית: הנפט .....
הערבי כנשק התומך במלחמת השחרור

627 פרק שבעה-עשר: הביצועים הצבאיים הישראליים והתבוסה האסטרטגית

628 ..... ראשית: ההקדמות .....
למלחמה שישראל לא השכילה להבין

633

.....
.. שנית: מדוע הופתעה ישראל?

640 ..... שלישית: המטרות .....
הישראליות במלחמת אוקטובר 1973

641 ..... רביעית: .....
העימותים הצבאיים בימי המלחמה

643 ..... חמישית: העימותים בחזית .....
הצפונית (החזית הסורית)

646

.....
שישית: התוכנית הסורית

649 ..... שביעית: מחלוקת .....
ישראלית בנוגע למצב בחזית הסורית

עלילות הצליחה .. הניצחון הצבאי

שמינית: ניסיונות ההגנה של סוריה	651
תשיעית: ההתנגשויות בחזית הדרומית (החזית המצרית)	652
עשירית: מתקפת הנגד הישראלית בחזית המצרית	658
אחת עשרה: הלחץ להפסקת אש	667
שתיים עשרה: הערכת הביצועים הצבאיים הישראליים במהלך המלחמה	669
פרק שמונה עשר: ישראל.. בחינת הסיבות לכישלון הצבאי ואחריות ה"מחדל"	675
ראשית: ועדת אגרנט לחקירה משפטית של סיבות התבוסה	676
שנית: בחינת הביצועים הצבאיים של צבא ישראל לאחר התבוסה	681
שלישית: השפעת בחינת הביצועים הצבאיים לאחר המלחמה על המדיניות הצבאית הישראלית	692
רביעית: השפעת הבחינה על מרכיבי מדיניות ההגנה	696
חמישית: המאזן הצבאי בין ישראל למדינות ערב	702
שישית: מסקנות ישראליות ממלחמת אוקטובר 1973	703
מסמכים ונספחים	725